

แนวความคิดในการรับรองสิทธิเสรีภาพของสตรี

2.1 แนวความคิดในการรับรองสิทธิเสรีภาพและความหมายของสิทธิและเสรีภาพ

2.1.1 ที่มาในทางทฤษฎีของสิทธิเสรีภาพ

แนวความคิดว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของบุคคลก่อกำเนิดมาอย่างยาวนาน ในช่วงแรกมนุษย์ยังไม่มี การรับรองหรือคุ้มครองสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอย่างเป็นรูปธรรม คงแสดงออกมาในรูปแบบของการปฏิบัติต่อกันในทางสังคม เช่น การให้เกียรติซึ่งกันและกัน การให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แต่ต่อมาเมื่อสังคมได้พัฒนาการขึ้นพร้อม ๆ กับระยะเวลาที่แปรเปลี่ยน คนในสังคมเริ่มเอาเปรียบกันเพื่อความอยู่รอด ทำให้เกิดนักปราชญ์ขึ้นในแต่ละยุคสมัยเพื่อเรียกร้องสิทธิเสรีภาพของบุคคล โดยในระยะแรกนักปราชญ์มักจะแสดงความคิดเห็นออกมาในรูปแบบของการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่มีอำนาจในสังคม อาทิเช่น การจำกัดอำนาจของกษัตริย์ ผู้ครองนครหรืออำนาจของขุนนาง พร้อมทั้งเรียกร้องสิทธิเสรีภาพของบุคคลจากผู้มีอำนาจในสังคมอีกด้วย ทำให้เกิดความพยายามที่จะเรียกร้องสิทธิเสรีภาพของบุคคลให้มีมาตรฐานเดียวกันทั้งหญิง ชาย และเรียกร้องสิทธิเสรีภาพให้มีความเท่าเทียมกันในทุกชนชั้น เพื่อแสดงถึงพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพเหล่านั้นบรรดานักปราชญ์จึงแบ่งแยกที่มาของสิทธิเสรีภาพออกเป็น 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติหรือสิทธิตามธรรมชาติ และทฤษฎีกฎหมายบ้านเมือง

2.1.1.1 ทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ

2.1.1.1.1 แนวคิดของกฎหมายธรรมชาติในสมัยกรีก –โรมัน

ก. กฎหมายธรรมชาติในระบบกฎหมายกรีก

ความคิดเรื่องกฎหมายธรรมชาติเริ่มต้นครั้งแรกในสมัยกรีกเมื่อสองพันปีเศษมาแล้ว โดยชาวกรีกเชื่อว่าจักรวาลนี้มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอน กฎเกณฑ์ของมนุษย์ในสังคมเป็นส่วนหนึ่งของกฎเกณฑ์ในจักรวาล กฎเกณฑ์จักรวาลนี้เป็นระบบระเบียบ (Cosmos) เมื่อจักรวาลมีระเบียบ สังคมมนุษย์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของจักรวาลย่อมมีกฎเกณฑ์ที่เป็นระเบียบเช่นกัน

สำนักธรรมชาติในยุคนี้เน้นว่ากฎเกณฑ์ต่าง ๆ มีระเบียบอยู่โดยธรรมชาติของมันเอง ไม่ขึ้นอยู่กับอำเภอใจของบุคคล มนุษย์เพียงแต่ใช้สติปัญญาไปค้นพบได้เท่านั้น นอกจากนั้นคนกรีกยังมีความเชื่อซึ่งสะท้อนออกมาในโศกนาฏกรรมเรื่องแอนติโกนี (Antigone) ว่ากฎหมายที่แท้จริงนั้นอยู่เหนือมนุษย์ และไม่ตกภายใต้อำนาจใคร ทั้งยังพร้อมที่จะเอาชีวิตของตนเป็นเดิมพันเข้าเสี่ยงเพื่อพิทักษ์เขตขูกฎหมายที่เขาถือว่าชอบธรรมและศักดิ์สิทธิ์ และถือเป็นภารกิจอันยิ่งใหญ่และศักดิ์สิทธิ์ที่ต้องเพียรรักษาไว้อย่างจริงจังไม่ใช่สักแต่พูดด้วยลมปาก ถึงแม้ต้องตายต้องรับทุกขุทรมานอย่างไรยังคงยืนหยัดรักษาไว้จนถึงที่สุด

ข. กฎหมายธรรมชาติในระบบกฎหมายโรมัน

ในสมัยโรมันได้ก่อกำเนิดกฎหมายโรมันขึ้น ซึ่งรู้จักกันทั่วไปในชื่อของ "กฎหมายสิบสองโต๊ะ" โรมันได้แยกกฎหมายไว้ 2 ประเภท คือ Jus Civile หรือกฎหมายบ้านเมืองที่ใช้กับพลเมืองโรมันเท่านั้น และ Jus Gentium หรือกฎหมายนานาชาติที่มีไว้สำหรับใช้กับชนต่างชาติที่ได้กระทำผิดหรือที่คนต่างชาติเป็นผู้เสียหาย ซึ่งลักษณะของ Jus Gentium โดยทั่วไปนั้นเป็นการรับเอาหลักเหตุผลและความเป็นธรรมอันเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปเข้ามาปรับใช้ขนานไปกับ Jus Civile ซึ่งเป็นกฎหมายจารีตประเพณีในกรุงโรม

กฎหมายธรรมชาติในสมัยโรมัน คือ สิ่งที่ธรรมชาติได้สอนให้แก่สัตว์ทั้งปวง เป็นกฎหมายที่ไม่ใช่เฉพาะสำหรับมนุษยชาติ แต่มีร่วมกันกับทุกสิ่งที่มีชีวิต ไม่ว่าจะอยู่ในอากาศ บนดินหรือในทะเล เช่น การอยู่เป็นคู่ระหว่างตัวผู้และตัวเมีย ซึ่งเราเรียกว่าการสมรส การสืบพันธุ์และการเลี้ยงดูเด็ก กฎหมายเหล่านี้เป็นสิ่งที่รู้กันแม้ในบรรดาสัตว์ อย่างไรก็ตาม กฎหมายธรรมชาตินั้นอาจแตกต่างจากหลักกฎหมายที่ยอมรับในหมู่นานาชาติ (Jus Gentium) ก็ได้ ดังจะเห็นได้จากกรณีเรื่องสถาบันทาสซึ่งตามกฎหมายโรมันถือว่าเป็นทรัพย์สินของนายทาสและไม่มีสภาพบุคคลตามกฎหมาย ซึ่งสถาบันทาสเป็นสิ่งที่ยอมรับในทางกฎหมายแต่เป็นสิ่งที่ขัดต่อกฎหมายธรรมชาติ เพราะตามหลักกฎหมายธรรมชาตินั้นมนุษย์ทุกคนย่อมเสมอภาคกัน และไม่อาจเป็นทรัพย์สินของมนุษย์ด้วยกันได้ ความเห็นดังกล่าวแม้จะไม่ถึงขนาดก่อให้เกิดการล้มเลิกสถาบันทาส แต่ก็มีส่วนสำคัญในการผ่อนคลายความเคร่งครัดในการถือว่าทาสเป็นเพียงทรัพย์สินและมีการนำความคิดเกี่ยวกับหลักมนุษยธรรมมาปรับใช้กับเรื่องทาสมากขึ้นเรื่อย ๆ เช่น ห้ามทรมานทาสในการหาพยานหลักฐาน ห้ามฆ่าทาสตามอำเภอใจ เป็นต้น

แม้ว่านักนิติศาสตร์จะแยกกฎหมายธรรมชาติออกจากกฎหมายบ้านเมืองก็ตาม นักนิติศาสตร์โรมันก็ยังถือว่ากฎหมายธรรมชาติมีสถานะสูงกว่ากฎหมายบ้านเมือง ดังนั้น หากกฎหมายบ้านเมืองขัดหรือแย้งกับกฎหมายธรรมชาติแล้วกฎหมายบ้านเมืองนั้นจะใช้บังคับไม่ได้เลย แต่ในทางปฏิบัตินักกฎหมายโรมันไม่เคยอ้างว่ากฎหมายบ้านเมืองไม่มีผลบังคับเพราะขัดต่อกฎหมายธรรมชาติเลย

ค. แนวคิดของนักปราชญ์เกี่ยวกับกฎหมายธรรมชาติในสมัยกรีก – โรมัน แบ่งได้ดังนี้

(ค.1) แนวคิดของโสกราตีส

โสกราตีสมีความเห็นในด้านกฎหมายและความยุติธรรมไปในทางที่ว่า กฎหมายและความยุติธรรมเป็นสิ่งเดียวกันคนที่เกิดมาในบ้านเมืองใดก็ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย คือ ขนบธรรมเนียมของบ้านเมืองนั้นโดยไม่มีเงื่อนไข จะอ้างว่ากฎหมายไม่เป็นธรรมและไม่ปฏิบัติตามกฎหมายไม่ได้ ซึ่งกฎหมายในสมัยนั้นเป็นกฎหมายที่เรียกกันว่า "The Good Old Law" คือ เป็นหลักศีลธรรมและประเพณีของชาติที่สืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และอยู่เหนือข้อกำหนดใด ๆ ของสภาและกฎหมายนี้มีได้หมายถึงกฎหมายที่สภากำหนดขึ้น แต่ตรงกันข้าม หากมีการกำหนดบทบัญญัติใด ๆ เพื่อเปลี่ยนแปลงกฎหมายนี้ ผู้เสนอกฎหมายนั้น ๆ อาจจะต้องรับผิดชอบละเมิดโบราณราชประเพณีและต้องรับโทษอย่างรุนแรง¹

(ค.2) แนวคิดของเพลโตและแนวความคิดของอริสโตเติล

เพลโตได้พัฒนาแนวความคิดเรื่องกฎหมายธรรมชาติมาสู่ตรรกวิทยา โดยเขาได้ยืนยันถึงความแตกต่างระหว่างกฎหมายตามความเป็นธรรมและบรรดากฎหมายที่ได้บัญญัติขึ้นโดยรัฐ² ส่วนแนวความคิดของอริสโตเติลซึ่งเป็นลูกศิษย์ของเพลโตนั้นได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งซึ่งเป็นธรรมโดยธรรมชาติว่าเป็นความเป็นธรรมที่สมบูรณ์กับสิ่งซึ่ง

¹ ปรีดี เกษมทรัพย์, นิติปรัชญา, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), หน้า 136.

² กุลพล พลวัน, ปัญหาการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยสหประชาชาติ, (ปริญา มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516), หน้า 5.

เป็นธรรมโดยเพียงกฎหมาย อันเป็นความเป็นธรรมที่ไม่สมบูรณ์ ที่เขาเห็นว่าความเป็นธรรมตามธรรมชาติมีความสมบูรณ์ก็เพราะว่ามันมีผลบังคับใช้ในทุก ๆ ที่เหมือนกัน อริสโตเติลจึงแบ่งกฎหมายออกเป็น 2 ประเภท คือ “กฎหมายธรรมชาติ” (Natural Law) และ “กฎหมายที่มนุษย์กำหนดขึ้น” โดยอธิบายไว้ดังนี้³

(1) “กฎหมายธรรมชาติ” คือ กฎเกณฑ์ที่กำหนดแบบแผนการปฏิบัติของมนุษย์ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ไม่ได้เกิดจากการจําแนงใจของผู้ใด กฎหมายธรรมชาติจึงมีลักษณะเหมือนกันในทุกหนทุกแห่ง และการมีอยู่ไม่ขึ้นอยู่กับการยอมรับหรือไม่ยอมรับของผู้ใด

(2) “กฎหมายที่มนุษย์กำหนดขึ้น” คือ กฎเกณฑ์ที่กำหนดแบบแผนการปฏิบัติของมนุษย์ซึ่งผู้ปกครองเป็นผู้กำหนดขึ้น หรือเกิดจากแนวปฏิบัติเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อแก้ไขข้อขัดข้องบางประการที่เกิดจากความเจริญของสังคม กฎหมายที่มนุษย์กำหนดขึ้นจึงมีลักษณะแตกต่างกันไปในแต่ละสังคมและผันแปรเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา

ดังนั้น เพลโตและอริสโตเติลจึงเป็นนักปราชญ์รุ่นแรกที่คำนึงถึงกฎหมายธรรมชาติว่าเป็นเสมือนวินัย ซึ่งมนุษย์จะต้องประพฤติตนให้สอดคล้องกับสิ่งนี้เพื่อจะได้ตระหนักถึงคุณความดีส่วนตัวและคุณความดีทั่ว ๆ ไป

(ค.3) แนวความคิดซิเซโร

ซิเซโรได้อธิบายแนวคิดเรื่องกฎหมายธรรมชาติไว้ในรูปของบทประพันธ์ไว้ว่า “กฎหมายที่แท้จริงคือเหตุผลที่ถูกต้อง กลมกลืนสอดคล้องกับธรรมชาติ แม้ชานในทุกสิ่งทุกอย่าง สม่่าเสมอ นิรันดร เป็นกฎหมายที่ก่อให้เกิดหน้าที่โดยคำสั่งให้กระทำและงดเว้นจากความชั่วโดยข้อห้ามของกฎหมาย เป็นหน้าที่อันศักดิ์สิทธิ์ที่จะไม่พยายามบัญญัติกฎหมายให้ขัดแย้งกับกฎหมายนี้ เป็นสิ่งไม่อาจยกเลิกหรือทำให้เสื่อมคลายลง อันที่จริงแล้วไม่ว่าจะเป็นวุฒิสภา หรือประชาชนก็ตามหาอาจหลุดพ้นจากความผูกพันของกฎหมายนี้ได้ไม่ และไม่มี ความ

³ สมยศ เชื้อไทย, ความรู้นิติปรัชญาเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพฯ : วิทยุชน, 2545),

จำเป็นใด ๆ ที่จะพึ่งพาสิ่งอื่นหรือบุคคลอื่นนอกจากตัวเราที่จะเป็นผู้แสดงออกหรือตีความกฎหมาย กฎหมายนี้ไม่เป็นอย่างหนึ่งที่กรุงโรมหรือเป็นอีกอย่างหนึ่งที่เอเธนส์ ไม่เป็นอย่างหนึ่งในขณะนี้หรืออีกอย่างหนึ่งในเวลาต่อมา แต่เป็นกฎหมายประการเดียวที่เป็นนิรันดร ไม่เปลี่ยนแปลงและมีผลผูกพันทุกชาติทุกภาษาทุกยุคทุกสมัยตลอดกาล" จากคำกล่าวของซีเซโรจึงสรุปได้ว่า กฎหมายธรรมชาติมีลักษณะดังต่อไปนี้⁴

1. กฎหมายเป็นเรื่องของเหตุผลที่เป็นไปโดยธรรมชาติ ซึ่งเป็นธรรมชาติภายนอกและขณะเดียวกันก็เป็นธรรมชาติภายในของมนุษย์ ซึ่งเป็นการยืนยันว่ามนุษย์นั้นมีธรรมชาติที่เรียกว่าเหตุผล
2. กฎหมายธรรมชาติมีลักษณะทั่วไป ดังข้อความที่ว่า "แผ่ซ่านไปยังทุกสิ่งทุกอย่าง" แสดงว่ากฎเกณฑ์ธรรมชาติหรือกฎหมายธรรมชาตินั้นเป็นกฎเกณฑ์ทั่วไปและมีอยู่ในทุกสิ่งทุกอย่าง
3. กฎหมายธรรมชาติผูกพันทุกคนให้ต้องปฏิบัติตามดังข้อความที่ว่า "เป็นกฎหมายที่ก่อให้เกิดคำสั่งบังคับให้ทุกคนมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามและเป็นข้อห้ามมิให้คนทำชั่ว"
4. กฎหมายธรรมชาติมีคุณค่าเหนือกว่ากฎหมายที่มนุษย์บัญญัติขึ้น
5. กฎหมายธรรมชาตินี้มีอยู่ในจิตใจของคนทุกผู้ทุกคน และสามารถรู้ได้เองโดยไม่ต้องไปศึกษาหรือไต่ถามจากผู้อื่น เพราะมนุษย์มีความสามารถในการค้นพบว่าอะไรผิดอะไรถูก
6. กฎหมายธรรมชาติมีลักษณะสากลและไม่เปลี่ยนแปลง และผูกพันทุกชาติทุกภาษาตลอดกาล

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 94 – 96.

(ค.4) แนวความคิดของนักปราชญ์กลุ่มสโตอิก

นักปราชญ์กลุ่มนี้เชื่อว่า สิทธิตามธรรมชาติเป็นสิทธิที่ตกอยู่กับบุคคลทุกคนและตลอดไป ไม่ใช่สิทธิสำหรับประชาชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ แต่เป็นสิทธิที่มนุษย์ทุกคนทุกสถานที่ต่างได้รับ ทั้งนี้โดยเหตุที่ว่าเขาเหล่านั้นเป็นมนุษย์⁵

สำนักสโตอิกได้ให้ความหมายในเรื่องนี้ไว้ว่า เมื่อโลกและจักรวาลล้วนแต่อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์อันเดียวกันและมนุษย์ทุกผู้ทุกนามต่างก็ได้ประกายแห่งเหตุผลจากเหตุผลสากล มนุษย์ทุกคนจึงเป็นสิ่งที่มีความรู้และรู้ศีลธรรมเอง รู้ผิดชอบชั่วดีเหมือนกัน มีคุณภาพและศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน การแบ่งคนออกเป็นเชื้อชาติก็ดี ว่าเป็นกรีกส่วนหนึ่งส่วนชาติอื่นเป็นคนป่า ส่วนหนึ่งเป็นนายอีกส่วนหนึ่งเป็นทาส จึงเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องตามหลักกฎหมายธรรมชาติ (Law of Nature) โดยสำนักนี้อธิบายว่า เมื่อจักรวาลถูกกำกับอยู่ด้วยเหตุผล มนุษย์ทุกหนทุกแห่งจึงย่อมอยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายแห่งเหตุผลหรือกฎหมายตามธรรมชาติอย่างเดียวกันและมนุษย์ในฐานะที่ต่างมีเหตุผลรู้ผิดชอบชั่วดีจึงเสมอภาคเท่าเทียมกัน รัฐจึงไม่ใช่สิ่งที่ถูกจำกัดโดยสถานที่แต่ย่อมจะเป็นสากล⁶

2.1.1.1.2 แนวคิดของกฎหมายธรรมชาติในสมัยกลาง

เมื่อจักรวรรดิโรมันล่มสลายลงยุโรปก็ย่างเข้าสู่สมัยกลางซึ่งกินเวลานานร่วม 1000 ปีจากราวศตวรรษที่ 6 – 15 นับตั้งแต่จักรวรรดิโรมันได้ล่มสลายลงบรรดาผู้มีกำลังในท้องถิ่นต่าง ๆ ต่างก็ตั้งตนเป็นใหญ่ แต่ยังคงมีสถาบันหนึ่งที่ยังรุ่งเรืองเข้มแข็งขึ้นในช่วงปลายสมัยจักรวรรดิโรมันนั่นก็คือ “ศาสนาคริสต์เตียน” ซึ่งถือเป็นสถาบันเดียวที่ยังคงดำรงอยู่สืบต่อมาจากจักรวรรดิมาสู่สมัยกลาง ยุโรปในสมัยกลางจึงถือได้ว่าเป็นยุคแห่งศาสนา เนื่องจากศาสนาคริสต์เตียนได้เข้ามามีอิทธิพลครอบงำเหนืออำนาจอื่นใด ทั้งในด้านการเมืองการปกครองและจิตใจของประชาชนโดยอาศัยความเชื่อและความนับถือพระเจ้าของประชาชนเป็นแกนนำหลักในการปกครองสังคม โดยที่ศาสนาคริสต์มีความเชื่อว่ามนุษย์ตกต่ำและมีชีวิตอยู่อย่างเต็มไปด้วย

⁵ กุลพล พลวัน, สิทธิมนุษยชนกับสหประชาชาติ, (กรุงเทพฯ : ศูนย์บริการเอกสาร กรมอัยการ, 2527), หน้า 8 -10.

⁶ ปรีดี เกษมทรัพย์, นิติปรัชญา, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), หน้า 118.

ความชั่ว ทำให้ชาวคริสต์ในยุคแรกถือกันว่ามนุษย์มีธรรมชาติชั่วช้า และไม่เชื่อในธรรมชาติแห่งความมีสติปัญญาของมนุษย์แบบสมัยกรีกโรมันอีกต่อไป⁷ ดังนั้น ศาสนาคริสต์เตียนจึงปลุกฝังคนตะวันตกว่า คนดีคือคนที่ปฏิบัติตามกฎหมายซึ่งล้วนแต่เป็นสิ่งที่มาจากพระเจ้า ใครไม่ถือกฎหมายก็เป็นคนบาป กฎหมายธรรมชาติจึงถูกอ้างอิงให้เป็นไปตามความประสงค์ของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ

ในแง่ความคิดทางการเมืองและกฎหมาย ในสมัยกลางมีหลักการสำคัญ 2 ประการ คือ (1) หลักแห่งความเป็นเอกภาพของโลกและจักรวาล ซึ่งเชื่อว่าทุกสรรพสิ่งเป็นเอกภาพเพราะ พระเจ้าเป็นผู้สร้างทุกสิ่ง พระเจ้าจึงเป็นศูนย์กลางของจักรวาล ด้วยเหตุนี้ ฝ่ายอาณาจักรและฝ่ายศาสนจักรจึงล้วนเกิดขึ้นตามพระประสงค์ของพระเจ้า จึงเกี่ยวข้องกันและแยกออกจากกันไม่ได้เพราะถือเป็นสิ่งเดียวกันแต่แสดงออกในลักษณะที่ต่างกันเท่านั้น กล่าวคือ ด้านหนึ่งเป็นด้านการปกครองในทางธรรม ซึ่งทำหน้าที่ปลุกฝังศรัทธาต่อพระเจ้า ส่วนอีกด้านหนึ่งเป็นอำนาจปกครองทางโลกซึ่งมีหน้าที่ในการรักษาความสงบ และระงับความขัดแย้ง (2) หลักกฎหมายเป็นสิ่งสูงสุด กล่าวได้ว่าเป็นอีกลักษณะหนึ่งของหลักเอกภาพ นั่นคือ ถือว่ากฎหมายที่แท้จริงเป็นสิ่งที่มาจากพระเจ้า จึงไม่อยู่ภายใต้อาณัติหรืออำนาจอใจของมนุษย์ ถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่เหนือมนุษย์และไม่อาจแก้ไขเปลี่ยนแปลง อนึ่ง ความคิดที่เชื่อว่ากฎหมายมีสถานะสูงสุดและมีอำนาจนั้นถือเป็นที่มาของระบอบการปกครองสมัยใหม่ที่เรียกว่า "รัฐธรรมนูญนิยม"

แนวคิดนักปราชญ์เกี่ยวกับกฎหมายธรรมชาติในสมัยกลางประกอบด้วย

(1) เซนต์ ออกัสติน (Saint Augustine)

ได้นำเอาความคิดแบบคริสต์เตียนและปรัชญากรีกเข้ามาผสมผสานกันได้อย่างยอดเยี่ยม โดยได้เสนอความคิดเกี่ยวกับกฎหมายธรรมชาติไว้ด้วยการแบ่งกฎหมายออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 136.

1. กฎหมายนิรันดร (Lex Aeterna) คือ โครงการอันศักดิ์สิทธิ์ของพระเจ้าผู้เป็นเจ้า จึงเป็นกฎหมายที่ดำรงอยู่ชั่วกาลปาวสานและครอบคลุมสรรพสิ่งในโลกและจักรวาล

2. กฎหมายธรรมชาติ (Lex Naturalis) ได้แก่ กฎเกณฑ์ที่ดำรงอยู่ในสรรพสิ่งที่พระเจ้าผู้เป็นเจ้าได้ทรงสร้างขึ้น ซึ่งแตกต่างจาก Lex Aeterna ตรงที่ Lex Aeterna เป็นกฎเกณฑ์ที่ดำรงอยู่ในพระเจ้า แต่ Lex Naturalis เป็นกฎเกณฑ์ที่ดำรงอยู่ในพระเจ้า แต่ Lex Naturalis นั้นดำรงอยู่ในทุกสิ่งที่พระเจ้าผู้เป็นเจ้าได้สร้างขึ้น ดังนั้น Lex Aeterna จึงสมบูรณ์กว่าบรรดากฎหมายอื่น ๆ ทั้งหมด

กฎหมายธรรมชาติได้ถูกจารึกไว้ในจิตใจของมนุษย์ที่พระเจ้าได้สร้างขึ้น แต่เนื่องจากธรรมชาติของมนุษย์มีบาปติดตัวจึงไม่สามารถรับรู้กฎหมายได้ทั้งหมด จึงแตกต่างจากแนวคิดของนักปราชญ์กลุ่มสโตอิกที่เชื่อว่ามนุษย์มีสติปัญญาจึงสามารถรู้และเข้าใจกฎหมายธรรมชาติได้ทั้งหมด

3. กฎหมายเฉพาะกาล (Lex Temporalis) คือ กฎหมายบ้านเมืองที่มนุษย์สร้างขึ้น

(2) เซนต์ โทมัส อะควีนาส (Saint Thomas Aquinas)

คำสอนของเซนต์ โทมัส อะควีนาสตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักเหตุผลและยกย่องฐานะของเหตุผลให้สูงขึ้น โดยอธิบายว่าพระเจ้าได้สร้างโลกขึ้นด้วยสติปัญญาและทรงสร้างมนุษย์พร้อมทั้งสรรพสิ่งอื่น ๆ ทั้งหลายขึ้นโดยมีความมุ่งหมายที่แน่นอน ด้วยเหตุนี้ทุกสรรพสิ่งจึงดำเนินไปอย่างมีกฎเกณฑ์ตามธรรมชาติของมัน โดยเฉพาะมนุษย์นั้นมีธรรมชาติที่มีเหตุผลสามารถรู้ผิดชอบชั่วดีได้โดยการใช้เหตุผลที่มนุษย์ได้รับมา ในด้านกฎหมาย เซนต์ โทมัส อะควีนาสได้แบ่งกฎหมายออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

1. กฎหมายนิรันดร (Lex Aeterna) คือ แผนการปกครองของพระเจ้า ซึ่งเป็นเหตุผลและปัญญาอันศักดิ์สิทธิ์ที่กำหนดความเป็นไปของจักรวาล

2. กฎหมายธรรมชาติ (Lex Naturalis) คือ กฎหมายนิรันดร แต่เป็นกฎหมายนิรันดรเฉพาะบางส่วนที่มนุษย์สามารถเข้าถึงได้ด้วยเหตุผลของมนุษย์ที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคน

3. กฎหมายศักดิ์สิทธิ์ (Lex Divina) คือ กฎเกณฑ์ที่มนุษย์ได้รับรู้จากการดลบันดาลเปิดเผยให้รู้โดยพระเจ้า ตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงกฎหมายศักดิ์สิทธิ์ เช่น พระบัญญัติ 10 ประการในคัมภีร์ไบเบิล กฎเกณฑ์เหล่านี้เป็นกฎเกณฑ์ความเชื่อในทางศาสนาหรือทางศีลธรรมที่ชี้ขาดหรืออธิบายกันด้วยเหตุผลไม่ได้

4. กฎหมายมนุษย์ (Lex Humana) เซนต์ โทมัส อะควีนาสได้ให้คำนิยามของกฎหมายมนุษย์ไว้ว่า “กฎหมาย คือ บัญชาของเหตุผลเพื่อความดีงามร่วมกันที่บัญญัติโดยผู้มีหน้าที่ในการดูแลรักษาประชาคมและได้ประกาศใช้เป็นกฎหมายแล้ว”

2.1.1.1.3 แนวคิดของกฎหมายธรรมชาติในสมัยใหม่

ในราวศตวรรษที่ 17 – 18 ถือได้ว่าเป็นยุคทองของกฎหมายธรรมชาติก็ว่าได้ เนื่องจากเป็นยุคที่กฎหมายธรรมชาติได้รุ่งเรืองเฟื่องฟูขึ้นใหม่อีกครั้ง ภายหลังจากที่ฝ่าย ศาสนจักรได้ตกต่ำลง ฝ่ายอาณาจักรก็ได้กลับมารุ่งเรืองแทน โดยยึดหลักกฎหมายธรรมชาติมาผลักดัน เพราะกฎหมายธรรมชาติเน้นที่ธรรมชาติของมนุษย์ว่ามีสติปัญญาและมีเหตุผลรากฐานของกฎหมายธรรมชาติจึงมาจากเหตุผลในตัวธรรมชาติมนุษย์

ความคิดของกฎหมายธรรมชาติสมัยใหม่มีอิทธิพลสำคัญต่อระบบกฎหมายสมัยใหม่ของยุโรปตะวันตกเป็นอย่างมาก เนื่องจากก่อให้เกิดรากฐานของกฎหมายสมัยใหม่ให้เป็นระบบที่มีเหตุผลและคำนึงถึงมนุษยธรรม คนธรรมดาสามารถทำความเข้าใจได้ด้วยเหตุผล เมื่อพิจารณาประวัติศาสตร์ความคิดของกฎหมายธรรมชาติสมัยใหม่แล้วอาจแบ่งได้เป็น 3 ยุค คือ

ยุคที่ 1 ยุคแห่งการจัดระบบกฎหมาย ยุคนี้ถือว่ากฎหมายธรรมชาติเป็นความพยายามที่จะใช้เหตุผลตามธรรมชาติของมนุษย์มาจัดระบบกฎหมายบ้านเมืองแทนความคิดและความเชื่อของศาสนจักร นักคิดในสมัยนี้ได้พยายามวางรากฐานทางวิชาการแก่วิชากฎหมายยิ่งกว่าที่จะวิพากษ์วิจารณ์เพื่อเปลี่ยนแปลงระบบกฎหมายแล้วสร้างกฎหมายขึ้นใหม่ การที่มีผู้นำเอาเหตุผลตามธรรมชาติมาอธิบายกฎหมายบ้านเมืองที่มีอยู่อย่างกลมกลืนนี้ทำให้ไม่มีความรู้สึกว่าการกฎหมายธรรมชาติกับกฎหมายบ้านเมืองที่มีอยู่เป็นปฏิปักษ์ต่อกันและทำให้กฎหมายบ้านเมืองเป็นสิ่งที่ได้รับการยอมรับเพิ่มขึ้นและเกิดความเต็มใจที่จะปฏิบัติตามอย่างกว้างขวาง

ในยุคนี้มีการกำเนิดของรัฐประชาชาติหรือยุคแห่งการสร้างชาติ ภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ความคิดของกฎหมายธรรมชาติสมัยใหม่จึงถูกนำมาใช้เพื่อ การสร้างชาติ โดยให้เหตุผลว่าการสร้างชาติจำเป็นต้องมีระบบราชการประจำที่มีประสิทธิภาพใน การปฏิบัติงาน ซึ่งจำเป็นต้องใช้กฎหมายเพื่อการกระทำดังกล่าวทั้งสิ้น

นอกจากนี้ยุคนี้ยังเป็นยุคเริ่มต้นของความคิดแบบปัจเจกชนนิยม คือ เชื่อว่ามนุษย์แต่ละคนเป็นหน่วย ๆ หนึ่งในสังคมที่มีความสำคัญ มีคุณค่าและมีความมุ่งหมายใน ตัวของตัวเอง ปัจเจกชนจึงคล้ายกับอะตอม คือ ต่างคนต่างอยู่โดยไม่ต้องเกี่ยวข้องกับ นักคิดใน สมัยนี้จึงเสนอ "ทฤษฎีสัญญาประชาคม" ซึ่งอธิบายสังคมที่ปัจเจกชนดำรงชีวิตอยู่อย่างอิสระ เสมือนอะตอม แต่ต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับกันในสังคม ทฤษฎีสัญญาประชาคมนี้แบ่งออกได้เป็น 2 สาย ได้แก่

สายที่หนึ่ง: เป็นทฤษฎีที่เน้นเหตุผลของมนุษย์ และมอง ธรรมชาติของมนุษย์ในแง่ดี โดยการอธิบายลักษณะสัญชาตญาณของมนุษย์ว่ามีธรรมชาติอยาก อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มหรือเป็นสังคม

สายที่สอง: เป็นทฤษฎีสัญญาประชาคมที่มองโลกในแง่ร้าย และมองธรรมชาติของมนุษย์ว่าไม่มีเหตุผล จึงสนับสนุนอำนาจอันสมบูรณ์เด็ดขาดของผู้ปกครอง ภายใต้ระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

ยุคที่ 2 ยุคแห่งการวิเคราะห์ เป็นยุคของการใช้เหตุผลตามธรรมชาติ มาแยกแยะหลักเกณฑ์ทางกฎหมายและวิจารณ์การกระทำที่ไม่ชอบด้วยเหตุผลของผู้ปกครอง โดย เน้นไปที่การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของเอกชนและการปกครองที่มีอำนาจจำกัด ในยุคนั้นมนุษย์มี ความเชื่อในตัวเองอย่างสูงสุดว่าด้วยเหตุผลและสติปัญญาที่มีอยู่ของมนุษย์ว่าไม่เพียงแต่จะเข้าใจ โลกเท่านั้น แต่ยังสามารถสร้างสังคมใหม่ให้ดีขึ้นได้อีกด้วย

ในด้านกฎหมายมนุษย์มีทั้งความสามารถในการเข้าใจกฎหมาย ธรรมชาติและยังสามารถบัญญัติกฎหมายภายใต้หลักเหตุผลของกฎหมายธรรมชาติได้อย่างไม่ จำกัด ซึ่งในที่สุดแนวความคิดนี้ทำให้เกิดการปฏิวัติสังคมเก่าและสร้างสังคมใหม่ขึ้นมาแทนที่

ยุคที่ 3 ยุคแห่งการสังเคราะห์ เป็นยุคที่นำความคิดกฎหมาย ธรรมชาติมาแปรรูปเป็นกฎหมายบ้านเมือง ทำให้กฎหมายบ้านเมืองวางอยู่บนหลักการของเหตุผล

หลักสิทธิเสรีภาพ และหลักความเสมอภาคของมนุษย์ ซึ่งปรากฏออกมาในรูปของรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา, กฎหมายแพ่งของออสเตรเลีย และประมวลกฎหมายแพ่งของฝรั่งเศส เป็นต้น

จากอิทธิพลของกฎหมายธรรมชาติสมัยใหม่ทำให้ระบบกฎหมายสมัยใหม่มีลักษณะพิเศษ ดังนี้⁸

1) ตัวการแห่งกฎหมาย (Subject of Law) คือ กฎหมายสมัยใหม่ยอมรับในศักดิ์ศรีของมนุษย์ทุกคน โดยถือว่ามนุษย์ทุกคนมีความสามารถในทางกฎหมาย คือ มีสิทธิและหน้าที่อย่างเสมอภาคกัน โดยปฏิเสธการเป็นทาสของคนหรือความมีอภิสิทธิ์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

2) ตัวกรรมแห่งกฎหมาย (Object of Law) คือ กฎหมายสมัยใหม่รับรองความสามารถในการครอบครองทรัพย์สินสมบัติหรือการเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ของบุคคล บุคคลสามารถจัดการทรัพย์สินของตนได้ตามเจตจำนงของตน โดยที่บุคคลอื่นมิอาจเข้ามาแทรกแซงหรือละเลยในสิทธิของเจ้าของกรรมสิทธิ์

3) หลักแดนอิสระส่วนบุคคล (Sphere of Private Autonomy) กฎหมายสมัยใหม่รับรองขอบเขตอิสระส่วนบุคคล ซึ่งเอกชนสามารถทำอะไร ๆ ก็ได้ตามใจสมัคร รัฐหรือบุคคลอื่นจะเข้าไปแทรกแซงก้าวก่ายตามอำเภอใจมิได้ แดนอิสระส่วนบุคคลได้แก่ ขอบเขตในเรื่องครอบครัว การถือศาสนา การประกอบอาชีพ และการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคม

4) หลักการของกระบวนการยุติธรรมสมัยใหม่ (Criminal Justice) ความคิดกฎหมายธรรมชาติสมัยใหม่ทำให้เกิดการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาที่เคารพสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคล ทำให้เกิดหลักกฎหมายใหม่ ๆ ในกฎหมายอาญาและวิธีพิจารณาความอาญา เช่น หลักไม่มีความผิดโดยไม่มีกฎหมายไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย หรือหลักบุคคลได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ เป็นต้น

5) หลักการปกครองต้องชอบด้วยกฎหมาย (Principle of Legality) ในทางกฎหมายมหาชนมีหลักว่าการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ต้องชอบด้วยกฎหมายหรืออยู่ภายใต้

⁸ สมยศ เชื้อไทย, ความรู้นิติปรัชญาเบื้องต้น, หน้า 109 - 110.

กฎหมาย ทั้งนี้เพื่อป้องกันการใช้อำนาจตามอำเภอใจของเจ้าหน้าที่และเพื่อคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลนั่นเอง

จากที่กล่าวมาข้างต้นจึงพอสรุปหลักการของกฎหมายธรรมชาติ ได้ว่า กฎหมายธรรมชาติ หมายถึง กฎหมายซึ่งบุคคลอ้างว่ามีอยู่ตามธรรมชาติ คือ เป็นกฎหมายที่มีอยู่แล้วโดยที่มนุษย์ไม่ได้เป็นผู้สร้างขึ้น เป็นกฎหมายที่อยู่เหนือรัฐและบุคคล และใช้ได้โดยไม่จำกัดสถานที่และมีลักษณะที่เหมือนกันในทุกสถานที่ด้วย ส่วนการเกิดกฎหมายธรรมชาติหรือการให้ความหมายของกฎหมายธรรมชาติของนักปราชญ์แต่ละยุคก็แตกต่างกันไป ซึ่งในยุคแรกจะมองว่ากฎหมายเกิดจากธรรมชาติโดยตรง ส่วนในยุคกลางจะมองว่ากฎหมายธรรมชาติเกิดจากพระเจ้า และในยุคสมัยใหม่จะมองว่ากฎหมายธรรมชาติเกิดจากความมีเหตุมีผลของมนุษย์ที่สามารถรู้ผิดชอบชั่วดีได้และนำกฎหมายธรรมชาติมาสังเคราะห์เป็นกฎหมายบ้านเมืองต่อไป กฎหมายธรรมชาติจึงมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ⁹

1. เป็นกฎหมายที่ใช้ได้โดยไม่จำกัดเวลา คือ ไม่มีเวลาล่วงพ้นสมัย
2. ใช้ได้ทุกแห่งไม่จำกัดว่าจะอยู่ในรัฐใดรัฐหนึ่ง
3. อยู่เหนือกฎหมายของรัฐ คือ รัฐจะออกกฎหมายให้ขัดแย้งกับกฎหมายธรรมชาติไม่ได้ มิฉะนั้นกฎหมายของรัฐก็จะใช้บังคับไม่ได้

2.1.1.2 ทฤษฎีกฎหมายบ้านเมือง (Positive Law)

ทฤษฎีนี้เสนอความเห็นในทางตรงข้ามกับทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติข้างต้น โดยนักคิดในสำนักนี้เห็นว่า สิทธิของบุคคลเกิดขึ้นได้เพราะกฎหมายรับรองไว้ ถ้าไม่มีกฎหมายรับรองหรือคุ้มครองแล้วสิทธิก็ไม่อาจจะเกิดขึ้นได้เลย ดังนั้น ความหมายของสิทธิตามทฤษฎีนี้จึงหมายความว่า ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้นั่นเอง ทฤษฎีนี้เห็นว่าการกล่าวอ้างว่าสิทธิเกิดจากกฎหมายธรรมชาตินั้น แท้ที่จริงแล้วกฎหมายธรรมชาตก็คือศีลธรรม มโนธรรม และความรู้สึกที่ควรจะเป็น ซึ่งหากทำการวัดจะวัดได้ยากกว่าสิทธิต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาตินั้นมีอยู่

⁹ หยุด แสงอุทัย, *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป*, (กรุงเทพฯ : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2512), หน้า 170 – 174.

แค่ไหน เพียงใดและภายในขอบเขต หลักเกณฑ์อย่างไร และหากยอมให้มีการอ้างกฎหมาย
 ธรรมชาติได้แล้วก็จะเกิดปัญหาถกเถียงกันไม่มีที่สิ้นสุด¹⁰

ทฤษฎีนี้ปฏิเสธกฎหมายที่สูงกว่าหรือกฎหมายธรรมชาติ สิ่งเดียวที่ยอมรับ
 ว่าเป็นกฎหมายที่แท้จริงคือกฎหมายบ้านเมืองหรือกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่เท่านั้น เนื่องจากถือว่า
 รัฐอธิปไตยมีอำนาจสูงสุดที่จะออกกฎหมายใดก็ได้ โดยไม่อาจโต้แย้งได้ถึงความถูกต้อง ความผิด ความ
 ดี ความชั่ว ความยุติธรรม ความอยุติธรรม เพราะถือว่าสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นจากกฎหมายที่รัฐอธิปไตยมี
 อำนาจที่จะบัญญัติขึ้น การแก้ไขปัญหาคือพิพาททั้งปวงให้คิดจากกฎหมายบ้านเมืองที่ใช้บังคับ
 อยู่ไม่ต้องพึ่งพาลักษณะอื่นใดที่สูงกว่า ความคิดของสำนักกฎหมายบ้านเมืองนั้นอาจพิจารณาได้
 ใน 2 แนวคือ¹¹

- ในแง่ทฤษฎีกฎหมาย (Theory of Law) สำนักกฎหมายบ้านเมืองมี
 ทัศนะว่า มีแต่กฎหมายบ้านเมืองที่ได้บัญญัติขึ้นโดยเจตจำนงของรัฐที่ได้พิจารณาอย่างดีแล้ว
 เท่านั้นที่เป็นกฎหมายที่แท้จริง ความคิดในแง่นี้เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการขยายตัวของรัฐสมัยใหม่ที่
 ต้องการความคิดทางทฤษฎีทางการเมือง เพื่อสนับสนุนรัฐสมรว่ามีความชอบธรรมที่จะทำ
 อะไรก็ได้โดยไม่ต้องอ้างศาสนจักรซึ่งเชื่อกันว่าเป็นผู้แสดงพระประสงค์ของพระเจ้าและเป็นเจ้าและคอย
 ควบคุมอาณาจักรมาตลอดสมัยกลาง

- ในแง่ทฤษฎีวิชาการนิติศาสตร์ (Theory of Legal Science) มี
 ความคิดในทางวิชานิติศาสตร์ว่าระบบกฎหมายมีความสมบูรณ์ในตัวเอง ไม่ต้องอาศัยหลักการอื่น
 ใดมาอธิบาย ความคิดสำนักกฎหมายบ้านเมืองได้พัฒนาขึ้นมาในทางวิชานิติศาสตร์เอง และ
 เกิดเป็นทฤษฎีเกี่ยวกับนิติศาสตร์ขึ้น คือ การพยายามแยกตัวเองออกจากศีลธรรมประเพณีและ
 พยายามพัฒนาตัวเองให้มีความแน่นอนชัดเจนและสม่ำเสมอ แนวความนี้ทางวิชาการนี้ถือว่า
 กฎหมายเป็นสิ่งสมบูรณ์ในตัว ดังนั้น นักกฎหมายจึงไม่ต้องไปสนใจสิ่งอื่นใดนอกจากกฎหมาย
 บ้านเมือง

¹⁰ วิษณุ เครืองาม, กฎหมายรัฐธรรมนูญ, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แสงสุทธิการพิมพ์, 2530),
 หน้า 641.

¹¹ สมยศ เชื้อไทย, ความรู้นิติปรัชญาเบื้องต้น, หน้า 145 - 155.

จึงสรุปได้ว่าทั้งทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติและทฤษฎีกฎหมายบ้านเมืองนั้น ต่างก็เป็นที่มาหรือจุดกำเนิดของแนวความคิดที่ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์ทั้งเพศชายและเพศหญิง ดังนั้น ที่มาของสิทธิเสรีภาพจึงไม่สามารถแยกได้ว่ามีที่มาจากทฤษฎีกฎหมายใดแน่นอนอน ขึ้นอยู่กับการให้เหตุผลของผู้บัญญัติกฎหมายในเรื่องนั้น ๆ เป็นสำคัญมากกว่า

2.1.2 ความหมายและประเภทของสิทธิเสรีภาพ

2.1.2.1 ความหมายของ “สิทธิ” และ “เสรีภาพ”

ความหมายของ “สิทธิ” และ “เสรีภาพ” มีลักษณะที่หลากหลาย ไม่คงที่ เนื่องจากมีนักปราชญ์หลายท่านที่ให้กำเนิดความหมายหรือคำนิยามของสิทธิเพื่อต้องการอธิบายถึงหลักเกณฑ์บางอย่าง ดังนั้น คำอธิบายเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพจึงมีหลากหลายแตกต่างกันออกไป อาทิ¹²

1. สิทธิธรรมชาติ เป็นสิทธิที่เกิดขึ้นก่อนสิทธิอื่น ๆ ทั้งหมด ซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์โดยยึดทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติเป็นเกณฑ์

2. สิทธิตามประวัติศาสตร์ คือ สิทธิที่เป็นผลมาจากประวัติศาสตร์หรือประเพณีที่ได้มีการพัฒนาการมาตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมา ซึ่งประวัติศาสตร์หรือประเพณีหลาย ๆ อย่างได้มีอิทธิพลและส่งผลต่อธรรมชาติและหน้าที่ของกฎหมาย

3. สิทธิตามกฎหมาย คือ บรรดาสิทธิทั้งหลายที่เกิดขึ้นจากผู้ปกครอง ไม่ว่าจะเป็นสิทธิในทรัพย์สิน สิทธิในชีวิต สิทธิในเสรีภาพ นักคิดที่สนับสนุนสิทธิตามกฎหมายนี้มีหลายท่าน อาทิ ฮอบส์(Hobbes), จอห์น ออสติน (John Austin), เบนธัม (Bentham) เป็นต้น

เมื่อคำอธิบายเกี่ยวกับสิทธิมีลักษณะที่หลากหลาย การให้คำนิยามคำว่าสิทธิและเสรีภาพจึงมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปตามแต่ผู้ที่ให้คำนิยามจะมอง ซึ่งในที่นี้จะ

¹² R.T. Jangam, Principle of Political Science, (Bombay : Somiya, 1971) pp. 122 –

ขอล่าวถึงความหมายและประเภทของสิทธิเสรีภาพตามกฎหมาย โดยมีนักกฎหมายหลายท่านที่ได้นิยามความหมายของสิทธิและเสรีภาพไว้ ดังนี้

- หยุต แสงอุทัย ได้อธิบายคำว่าสิทธิและเสรีภาพไว้ดังนี้

“สิทธิ”¹³ คือ อำนาจที่กฎหมายให้แก่บุคคลในอันที่จะมีเจตจำนงกระทำการ ซึ่งความสำคัญอยู่ที่อำนาจและประโยชน์ที่กฎหมายให้แก่บุคคล จึงได้ยึดถือความหมายของสิทธิว่าหมายถึง “ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้”

“เสรีภาพ”¹⁴ มีความหมายว่า เป็นประโยชน์ซึ่งบุคคลได้มาโดยปราศจากหน้าที่ในทางกฎหมายใด ๆ ต่อตนเอง กล่าวคือ เป็นสิ่งที่บุคคลอาจกระทำได้โดยจะไม่ถูกป้องกันขัดขวางโดยกฎหมาย เป็นประโยชน์ที่บุคคลกระทำการใด ๆ ได้ตามชอบใจ ข่ายแห่งเสรีภาพตามกฎหมายได้แก่ข่ายแห่งกิจกรรมซึ่งภายในข่ายนี้กฎหมายปล่อยให้บุคคลกระทำไปโดยลำพัง...”

- วิษณุ เครืองาม ได้ให้ความหมายของสิทธิเสรีภาพไว้ว่า

“สิทธิ”¹⁵ หมายถึง ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้กฎหมายในที่นี้คือรัฐธรรมนูญ เมื่อกล่าวถึงสิทธิในรัฐธรรมนูญจึงหมายถึงสิทธิในทางมหาชน (public rights) ซึ่งมีหลักเกณฑ์ครอบคลุมถึงสิทธิในทางเอกชน (private rights) เช่น สิทธิในครอบครัว สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิในการรับมรดกด้วย และกว้างออกไปมากกว่านั้น เช่น คุ้มครองสิทธิเลือกตั้ง สิทธิในชีวิตร่างกาย เป็นต้น

“เสรีภาพ”¹⁶ หมายถึง ความมีอิสระที่จะกระทำการหรืองดเว้นกระทำการ เสรีภาพจึงมีความหมายต่างกับสิทธิ อย่างไรก็ตาม ถ้าเสรีภาพใดมีกฎหมายรับรองและคุ้มครองเสรีภาพนั้นก็อาจเป็นสิทธิด้วย ดังที่มีผู้เรียกรวม ๆ กันไปว่าสิทธิและเสรีภาพหรือสิทธิในเสรีภาพ (right to liberty)

¹³ หยุต แสงอุทัย, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป, หน้า 187.

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 192.

¹⁵ วิษณุ เครืองาม, กฎหมายรัฐธรรมนูญ, หน้า 640 - 641.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน.

- วรพจน์ วิศรุตพิชญ์ ให้คำนิยามคำว่าสิทธิและเสรีภาพไว้ดังนี้

“สิทธิ”¹⁷ หมายถึง อำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลในอันที่จะกระทำการเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินหรือบุคคลอื่น (เช่น สิทธิทวงหนี้ กรรมสิทธิ์ ฯลฯ) เป็นต้นว่า อำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลหนึ่งในอันที่จะเรียกร้องให้ผู้อื่นอีกคนหนึ่งหรือหลายคนกระทำการบางอย่างให้เกิดประโยชน์แก่ตน หรือให้ละเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง

“เสรีภาพ”¹⁸ ได้แก่ ภาวะของมนุษย์ที่ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของผู้อื่น ภาวะที่ปราศจากการถูกหน่วงเหนี่ยวขัดขวาง บุคคลใดบุคคลหนึ่งย่อมมีเสรีภาพอยู่ตราบเท่าที่เขาไม่ถูกบังคับให้กระทำในสิ่งที่เขาไม่ประสงค์จะกระทำ หรือไม่ถูกหน่วงเหนี่ยวขัดขวางไม่ให้เกิดกระทำในสิ่งที่เขาประสงค์จะกระทำ กล่าวโดยสรุป เสรีภาพคืออำนาจของบุคคลในอันที่จะกำหนดตนเอง (Self-determination) โดยอำนาจนี้บุคคลย่อมเลือกวิถีชีวิตของตนได้ด้วยตนเอง เสรีภาพจึงเป็นอำนาจที่บุคคลมีอยู่เหนือตนเอง

กล่าวโดยสรุปความหมายของสิทธิและเสรีภาพทางกฎหมาย มีดังนี้

“สิทธิ” หมายถึง สิ่งที่ไม่มีรูปร่าง ซึ่งมีอยู่ในตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิดหรือกำหนดขึ้น โดยกฎหมายให้ได้รับประโยชน์ และมนุษย์เป็นผู้เลือกใช้สิ่งนั้นเอง โดยไม่มีผู้ใดมาบังคับได้ ไม่ว่าจะเป็สิทธิประเภทใดไม่มีการบังคับว่าต้องใช้สิทธินั้นเสมอไป จะใช้หรือไม่ใช้สิทธิที่ตนเองมีอยู่ย่อมเป็นไปตามความสมัครใจของผู้มีสิทธิดังกล่าว กล่าวคืออีกนัยหนึ่ง สิทธิคืออำนาจที่กฎหมายรับรองคุ้มครองให้แก่บุคคลในอันที่จะเรียกร้องให้บุคคลอื่นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง รวมทั้งการบังคับให้บุคคลผู้มีหน้าที่ต้องเคารพต่อสิทธินั้นอย่างชัดเจนไม่ได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งเมื่อมีสิทธิแก่บุคคลหนึ่งย่อมทำให้เกิดหน้าที่แก่บุคคลอื่น ๆ ด้วย

“เสรีภาพ” หมายถึง อำนาจของบุคคลในการเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำการใดๆ ด้วยตนเอง เป็นสภาวะการณ์ของมนุษย์ที่ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของบุคคลอื่น หรือปราศจากการถูกหน่วงเหนี่ยวขัดขวาง บุคคลใดบุคคลหนึ่งย่อมมีเสรีภาพอยู่ตราบเท่าที่บุคคลนั้น

¹⁷ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2538), หน้า 21 -22.

¹⁸ เรื่องเดียวกัน , หน้า 22.

ไม่ถูกบังคับให้ต้องกระทำในสิ่งที่ไม่ประสงค์จะกระทำ หรือไม่ถูกหน่วงเหนี่ยวขัดขวางไม่ให้กระทำในสิ่งที่บุคคลนั้นประสงค์ที่จะกระทำ

จากนิยามข้างต้นจะเห็นได้ว่า สิทธิและเสรีภาพนั้นมีความแตกต่างกัน โดยสิทธิเป็นอำนาจที่บุคคลมีเพื่อเรียกร้องให้บุคคลอื่นเคารพต่อสิทธิของบุคคลอื่น ในขณะที่เสรีภาพเป็นอำนาจที่บุคคลมีอยู่ในตัวเองในการตัดสินใจที่จะกระทำการหรือไม่กระทำการใด ๆ โดยปราศจากการแทรกแซงหรือครอบงำจากบุคคลอื่น อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันการใช้สิทธิและเสรีภาพจะปน ๆ กันไป ซึ่งประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตยก็ได้ได้นำสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เพื่อให้สิทธิและเสรีภาพเหล่านั้นมีผลในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง

2.1.2.2 ประเภทของสิทธิและเสรีภาพ

ในการจัดประเภทของสิทธินั้นสามารถจัดแบ่งประเภทของสิทธิได้หลากหลายตามแต่ความคิดของนักเขียนแต่ละท่านจะมองสิทธิและเสรีภาพในด้านใดและมีพื้นฐานทางความคิดอิงอยู่กับความหมายของคำว่าสิทธิอย่างไร ประเภทสิทธิจึงแบ่งได้หลายประเภท คือ

2.1.2.2.1 ประเภทของสิทธิและเสรีภาพโดยพิจารณาตามแนวคลาสสิกของเยอรมัน การแบ่งประเภทของสิทธิและเสรีภาพตามแนวคลาสสิกของเยอรมัน ซึ่งสามารถแยกประเภทของสิทธิได้ดังนี้ คือ

(ก) Status Negative หมายถึง สภาพของการใช้สิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคลจะต้องปราศจากการแทรกแซงจากรัฐ หรือเป็นสิทธิเสรีภาพที่ปราศจากอำนาจรัฐ ซึ่งหากรัฐเข้ามาแทรกแซงหรือละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพในส่วนนี้ ปัจเจกบุคคลอาจเรียกร้องให้รัฐแก้ไขเยียวยาการกระทำนั้น ๆ ได้

(ข) Status Positivus หมายถึง สภาพการใช้สิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคลที่รัฐต้องดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้เกิดสิทธิและเสรีภาพนั้น สิทธิและเสรีภาพประเภทนี้จึงมีการรับรองออกมาในรูปของ "สิทธิเรียกร้อง" หรือสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย

(ค) Status Activus หมายความว่า สภาพที่ปัจเจกบุคคลใช้ สิทธิและเสรีภาพของตนในทางการเมือง สิทธิและเสรีภาพประเภทนี้จึงมีการรับรองออกมาในรูป ของ "สิทธิพลเมือง" อันได้แก่ สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้ง สิทธิในการลงสมัครรับเลือกตั้ง หรือ สิทธิอื่นๆ ในทางการเมือง

2.1.2.2.2 ประเภทของสิทธิและเสรีภาพโดยพิจารณาตาม รัฐธรรมนูญ การแบ่งประเภทของสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งจำแนกสิทธิโดยใช้ หลักเกณฑ์ในทางเนื้อหา เช่น สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล สิทธิเสรีภาพในทางสังคมและทางเศรษฐกิจ สิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เป็นต้น และพิจารณาจากผู้ทรงสิทธิเป็นเกณฑ์ซึ่งแยก ได้เป็นสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมือง

2.1.2.2.3 ประเภทของสิทธิเสรีภาพโดยพิจารณาตามการใช้ การ แบ่งประเภทของสิทธิเสรีภาพตามการใช้ ซึ่งแยกย่อยได้เป็น 2 ประเภท คือ (ก) สิทธิเสรีภาพในทาง ความคิด และ (ข) สิทธิเสรีภาพในการกระทำหรือการเคลื่อนไหวร่างกายตามที่คิดหรือตกลงใจไว้

อนึ่ง การวิจัยถึงสิทธิและเสรีภาพของสตรีไทย ภายใต้การปกครองใน ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงการ เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ผู้วิจัยได้แบ่งแยกประเภทของการวิเคราะห์สิทธิเสรีภาพสตรี ออกเป็น 2 แนวทาง ได้แก่ การวิเคราะห์สิทธิเสรีภาพของสตรีตะวันตก ผู้วิจัยได้วิเคราะห์สิทธิ เสรีภาพของสตรีตามรัฐธรรมนูญของประเทศต่าง ๆ ทั้ง 3 ประเทศ คือ ประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา และประเทศฝรั่งเศส ซึ่งได้แก่ สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลของสตรี สิทธิเสรีภาพของสตรี ในทางสังคมและทางเศรษฐกิจ ส่วนการวิเคราะห์ถึงสิทธิเสรีภาพของสตรีไทยนั้น ผู้วิจัยได้ยึดตาม กฎหมายที่ได้มีการประกาศใช้ในขงรัชสมัยที่มีการวิเคราะห์เป็นเกณฑ์

2.2 โครงสร้างชนชั้นทางสังคมของสตรีตะวันตกในสมัยกลางถึงคริสต์ศตวรรษที่ 20

สังคมยุโรปหรือสังคมตะวันตกได้จัดแบ่งชนชั้นทางสังคมเป็นระบอบศักดินาหรือที่ เรียกว่าระบบฟิวดัลตั้งแต่ยุโรปสมัยกลาง ประกอบด้วยกลุ่มชนชั้นของบุคคลที่สำคัญ 3 ชั้น

คือ ชนชั้นสูง ชนชั้นนักบวช และชนชั้นต่ำหรือสามัญชน¹⁹ แต่เนื่องจากชนชั้นนักบวชนั้นจะจำกัด เฉพาะเพศชายเท่านั้น ดังนั้น โครงสร้างชนชั้นทางสังคมของสตรีตะวันตกจึงมีเพียง 2 ชั้นชั้น ได้แก่

2.2.1 สตรีชนชั้นสูง

ชนชั้นสูงในสังคมโดยทั่วไป ได้แก่ ขุนนาง (Lords) ซึ่งอาจจะเป็นฆราวาสหรือพระ ก็นได้ ส่วนใหญ่จะมีตำแหน่งหน้าที่สำคัญทางการปกครองประเทศด้วย เช่น ให้คำปรึกษาแก่กษัตริย์ (King's Council) ดูแลควบคุมกิจการศาล การตัดสินคดี และการให้ความยุติธรรม โดยทั่วไป ชนชั้นสูงทำหน้าที่รับผิดชอบด้านการปกครอง การบริหาร และการป้องกันประเทศ แต่ไม่ต้อง รับผิดชอบทางด้านเศรษฐกิจเกี่ยวกับการผลิต หรือการเลี้ยงดูประชาชนในสังคม

ชนชั้นนี้มีฐานะทางสังคมสูง รวมตัวกันเป็นกลุ่มอภิสิทธิ์ชนในสังคม ส่วนใหญ่จะ เป็นเจ้าของที่ดินผืนใหญ่น้อย เจ้าของป้อมปราการ ปราสาท มีอำนาจสิทธิขาดในดินแดน และ คุณาศาสตร์ของตน ชนชั้นสูงนี้สืบทอดตำแหน่งผ่านทางสายโลหิตให้แก่บุตร โดยไม่เปิดโอกาสให้ชน กลุ่มอื่นยกฐานะทางสังคมขึ้นมาปะปนด้วย

ตามหลักการของลัทธิวีรคติ มีบุคคลบางกลุ่มยกย่องและให้เกียรติผู้หญิง ซึ่งเป็น ผลพลอยได้จากแนวความคิดของความรักแบบโรแมนติค เป็นความคิดหลักของบทร้อยกรองที่ ได้รับความนิยมมากในศตวรรษที่ 11 ความรักแบบโรแมนติค คือ การทุ่มเทชีวิตจิตใจต่อผู้หญิงอัน เป็นที่รักและยกย่องแม่ผู้บริสุทธิ์ (The Virgin Mary) มีการบูชาผู้หญิง ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากการ บูชาความบริสุทธิ์ ในความเป็นจริงแล้ว ชีวิตของผู้หญิงชนชั้นสูงถูกวางไว้สุดขีด ทั้งในหลักการของ ศาสนาและหลักการของลัทธิวีรคติ โดยทั่วไปแล้ว ผู้หญิงจะถูกพิจารณาว่าดีกว่าผู้ชาย ผู้หญิงมี ทางเลือกน้อยมากที่จะเลือกผู้ชายที่ตนจะแต่งงานด้วย ผู้หญิงที่ร่ำรวยมักจะถูกลักพาตัว อย่างไรก็ตาม คุณผู้หญิงมักจะมีอิทธิพลมากที่สุดภายในปราสาท ช่วยสามีในการบริหารงานและป้องกัน ปราสาทให้พ้นจากการบุกโจมตี²⁰

¹⁹ มยุรี เจริญ, ประวัติศาสตร์ยุโรป 1, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย รามคำแหง, 2541), หน้า 68 - 70.

²⁰ เพ็ญศรี ภูมิถาวร, ทวี ทวีวาร และมยุรี เจริญ, อารยธรรมโลก, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2543), หน้า 193.

สำหรับสตรีชนชั้นสูงนี้ จะยึดถือตามฐานะของเพศชายที่สตรีถูกควบคุมดูแล กล่าวคือ หากชายผู้นั้นจัดเป็นชั้นสูงในสังคม สตรีที่ชายชนชั้นสูงให้การดูแลก็จะมีสถานะเป็นชนชั้นสูงเช่นเดียวกัน ซึ่งถ้าเป็นภรรยาเจ้าของปราสาท คือเป็นเลดี้ (Lady) แล้วก็จะมีฐานะสูงมาก เพราะเป็นผู้ดูแลความเรียบร้อยภายในปราสาท ตลอดจนการจับจ่ายใช้สอยทั้งปวง การดูแล การทอผ้า การเตรียมอาหาร เช่น การรีดนมโค ถ้าหากสามีไปสงคราม เช่น ไปสงครามครูเสด เลดี้ก็ต้องดูแลผลประโยชน์ต่าง ๆ เช่น ผลประโยชน์ที่ได้จากที่ดิน หรือ Fief นั้นด้วยเป็นต้น ถ้าสามีตายเธอก็ต้องจัดการเรื่องต่าง ๆ ทุกอย่างไปจนกว่าจะมีสามีใหม่ หรือขออนุญาตและได้รับอนุญาตจากเจ้านายเหนือขึ้นไป ถ้าเธอจะอยู่ในฐานะหญิงหม้าย และจัดการทรัพย์สินโดยมีญาติทางสามีเป็นผู้ช่วย นอกจากนี้เธอจะต้องออกไปเยี่ยมเยียนครอบครัวของบริวาร ยามเขาเจ็บไข้ต้องดูแลให้การรักษาพยาบาล ถ้ามีเวลาว่างเธอก็เย็บปักถักร้อยตกแต่งบ้านเรือน สำหรับสตรีชั้นสูงที่ไม่มีสามีมักจะเข้าบวชเป็นนางชีหรือมิเชนนั้นก็ให้พระบาทหลวงประกาศหาคู่ที่สมควรให้ มาถึงยุคกลางสมัยหลังเมื่อมีลัทธิวีรติ (Chivalry) เกิดขึ้น ฐานะคนชั้นสูงย่อมได้รับการยกย่องขึ้นอีก²¹

2.2.2 สตรีชนชั้นสามัญหรือสตรีชนชั้นต่ำ

กลุ่มชนชั้นต่ำหรือสามัญชนโดยทั่วไปแบ่งได้เป็น 2 พวก²² คือ

1. ชาวนาหรือเสรีชน (Peasants หรือ freeman) ซึ่งมีอิสระในการโยกย้ายที่อยู่อาศัยได้ไม่ผูกพันอยู่กับที่ดิน ส่วนใหญ่ชาวนามีหน้าที่ผลิตพันธุ์ธัญญาหารเลี้ยงดูสังคม เนื่องจากสังคมในยุคกลางเป็นสังคมเกษตรกรรม ชาวนาจะมีอิสระและสามารถเป็นเจ้าของที่นาขนาดเล็กได้

2. ทาสติดที่ดิน (Serfs) พวกนี้จะไม่ค่อยมีอิสระในการโยกย้ายที่อยู่อาศัย และถือเป็นกำลังสำคัญในการผลิต พวกนี้ต้องทำงานให้ลอร์ดในที่ดินของลอร์ดโดยลอร์ดจะต้องให้ความคุ้มครองความเป็นธรรมเมื่อมีเรื่องพิพาทเกิดขึ้น ส่วนใหญ่แล้วชาวนาซึ่งเป็นทาสติดที่ดิน (Serfs) นี้จะดำเนินชีวิตด้วยการอาศัยที่ดินทำมาหากินตามผืนแผ่นดินขนาดใหญ่ของขุนนาง ทาส

²¹ อธิยา โกมลกาญจน, คณาธิป ชันธิพิน และชัยวัฒน์ ภาวธรนสาร, *อารยธรรมตะวันตก*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2522), หน้า 200.

²² สุวรรณ สัจจวิวรรณ และคณะ, *อารยธรรมตะวันออกและตะวันตก*, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2525), หน้า 312.

ติดที่ดินยังแบ่งออกเป็น ทาสติดที่ดินที่มีฐานะดี เรียกว่า "วิลลีนส์" (Villeins) และทาสติดที่ดินที่มีฐานะต่ำ เรียกว่า "คอตทาร์" (Cottar) ทำหน้าที่เพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ รับประทานหนักในการผลิตพืชผลเพื่อเลี้ยงดูประชาชนในสังคม ต้องทำงานหนักตั้งแต่เช้าจรดค่ำ ไม่รู้จักคำว่าสิทธิหรืออำนาจ นอกจากคำว่าภาระและหน้าที่ ไม่มีเวลาสนุกสนาน รื่นเริง ไม่มีเวลาย้อนกลับไปมองอดีต หรือไฝ่ฝันถึงอนาคตเป็นชีวิตที่ค้ำนึ่งถึงเฉพาะภาระหน้าที่ในปัจจุบัน

การเลื่อนชั้นทางสังคมของชาวนาไม่ว่าจะเป็นชาวนาอิสระหรือทาสติดที่ดิน เป็นไปได้ยาก เพราะทั้งชนชั้นสูง เจ้าของที่ดินและชาวนาต่างก็มีระบบสืบทอดกรรมสิทธิ์ตามสายโลหิต ผู้ที่บิดาเป็นทาสติดที่ดินมีฐานะเช่นเดียวกับบิดาต่อไป

ต่อมาเมื่อมีการปฏิวัติอุตสาหกรรมสังคมตะวันตกก็พัฒนาจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมเมืองหรือสังคมอุตสาหกรรมเพื่อผลิตภัณฑ์สินค้าต่าง ๆ ผ่านระบบโรงงาน ดังนั้น กลุ่มชนชั้นสามัญหรือชนชั้นต่ำนี้โดยเฉพาะชาวนาหรือเสรีชนจึงได้พลิกผันตัวเองเป็นแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมแทนการเป็นชาวนาเหมือนเช่นในยุคกลาง หรือผันตัวเองเป็นพ่อค้าแม่ค้าในธุรกิจขนาดเล็ก สำหรับสตรีชนชั้นสามัญหรือสตรีชนชั้นต่ำนี้ โดยทั่วไปต้องทำงานบ้านเลี้ยงดูบุตร และยังต้องทำงานในไร่ในนาเช่นเดียวกับผู้ชายอื่น ๆ ซึ่งถือเป็นงานที่หนักมากเมื่อเทียบกับงานที่เพศชายทำ เมื่อสามีไม่อยู่หรือผู้หญิงที่เป็นหม้ายจะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมยุคกลางได้ด้วย ความยากลำบาก²³ เมื่อมีการปฏิวัติการปกครองในฝรั่งเศส อังกฤษ และอเมริกาแล้วจึงมีการยกเลิกระบบทาส ดังนั้นบุคคลที่เป็นทาสจึงได้ยกสถานะในทางสังคมขึ้นเป็นกลุ่มเสรีชน แต่ก็ยังคงจัดกลุ่มคนกลุ่มนี้เป็นบุคคลชั้นล่างในสังคมเช่นเดิมเพียงแต่ได้รับสิทธิและเสรีภาพมากขึ้นมากกว่าในอดีต

²³ เพ็ญศรี ภูมิถาวร, ทวี ทวีวาร และมยุรี เจริญ, อารยธรรมโลก, หน้า 193.

2.3 พัฒนาการของแนวความคิดว่าด้วยสิทธิเสรีภาพของประเทศตะวันตกในช่วงเวลาตั้งแต่ ค.ศ.1806 – 1932

2.3.1 พัฒนาการและสิทธิเสรีภาพของสตรีในยุคแรกเริ่มของชาติตะวันตก

สิทธิเสรีภาพของสตรีตะวันตกยุคแรกก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 1806 อันถือเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาสิทธิเสรีภาพด้านต่างๆ ของบุคคลชาติตะวันตกนั้น ในที่นี้จะขอกล่าวถึงสิทธิและเสรีภาพสตรีชาวฮีบรูส์ สตรีชาวกรีก และสตรีชาวโรมัน ดังนี้

2.3.1.1 สิทธิเสรีภาพของสตรีชาวฮีบรูส์ (Hebrews)²⁴

สภาพกฎหมายภายในของชนเผ่ากลุ่มฮีบรูส์ ชาวฮีบรูส์ได้ชื่อว่าปฏิบัติต่อมนุษย์ทั้งสองประเภทอย่างมีศักดิ์ศรี สำหรับสตรีนั้นมีสิทธิในชีวิตร่างกายและทรัพย์สินเช่นเดียวกับชาย โดยเฉพาะสิทธิในทรัพย์สิน สิ่งที่หญิงได้มาระหว่างการสมรสไม่ว่าจะเป็นของขวัญหรือการรับมรดกย่อมเป็นทรัพย์สินของหญิง ในส่วนของสิทธิในชีวิตร่างกายของหญิงนั้นสามีจะทำร้ายร่างกายภรรยาถึงสาหัสมิได้ แม้จะพบว่าภรรยากำลังทำชู้กับชายอื่นก็ตาม

ในส่วนการปฏิบัติต่อทาสภายในจะได้รับการปฏิบัติอย่างเดียวกับทาสติดที่ดิน หรือพวกคนรับใช้โดยสัญญา ซึ่งทาสเหล่านี้มีโอกาสได้รับเสื้อผ้า อาหารและที่อยู่อาศัยเช่นเดียวกับนาย ถ้าปฏิบัติไม่ผิดหลักเกณฑ์ทาสจะได้รับอิสรภาพ นายจะต้องเลี้ยงดูลูกเมียของทาส จะขายพร้อมทาสไม่ได้ และทาสยังสามารถมีทรัพย์สินและไถ่ตัวเองได้ ระยะเวลาของความเป็นทาสได้วางไว้ไม่เกิน 6 ปี อย่างไรก็ตามหากทาสที่กล่าวมานี้ไม่นำไปใช้กับทาสที่ได้จากการแพ้สงครามและถูกนำตัวมาเป็นเชลย

สิทธิเสรีภาพของสตรีชาวฮีบรูส์ที่ได้รับการรับรองเช่นนี้ พิเคราะห์ได้ว่าพัฒนามาจากพื้นฐานของกฎหมายธรรมชาติตามที่นักปราชญ์กลุ่มสโตอิก กล่าวไว้ว่า สิทธิตามธรรมชาติเป็นสิทธิที่ตกอยู่กับบุคคลทุกคนและตลอดไป ไม่ใช่สิทธิสำหรับประชาชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ แต่เป็นสิทธิที่มนุษย์ทุกคนทุกสถานที่ต่างได้รับ ทั้งนี้โดยเหตุที่ว่าเขาเหล่านั้นเป็น

²⁴ นพนิต สุริยะ, สิทธิมนุษยชน, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2537), หน้า 37.

มนุษย์²⁵ ดังนั้นจึงไม่มีการแยกประเภทของชายและหญิงให้มีสถานะทางสิทธิและเสรีภาพที่แตกต่างกัน แม้ในสังคมของชาวฮีบรูส์จะมีการแบ่งชนชั้นของสังคมก็ตาม แต่สิทธิและเสรีภาพของบุคคลภายในชนชั้นระหว่างชายและหญิงก็ยังคงได้รับสิทธิเสรีภาพที่เท่าเทียมกันอยู่นั่นเอง

2.3.1.2 สิทธิเสรีภาพของสตรีชาวกรีก

ชาวกรีกได้ชื่อว่าเป็นพวกที่มีบทบาทสำคัญมากในการเริ่มวางแบบอย่างของอารยธรรมตะวันตกซึ่งเป็นแบบอย่างที่มีมุ่งถึงการให้สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลมากที่สุด เนื่องจากชาวกรีกเป็นกลุ่มชนแรกที่มีความคิดริเริ่มเรื่องสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล เพราะกลุ่มชนก่อนหน้ากรีกมุ่งหวังแต่เรื่องการสร้างประเทศให้เป็นชาติมหาอำนาจเท่านั้น ตรงกันข้ามชาวกรีกกลับถือว่าเสรีภาพของประชาชนเท่านั้นที่ควรจะมีติดเป็นหลักการสร้างสมอารยธรรม ดังที่เฮโรโดตัส (Herodotus) นักประวัติศาสตร์ผู้มีชื่อเสียงชาวกรีกได้เคยกล่าวไว้กับชาวเปอร์เซียว่า “ท่านคงจะไม่ทราบแน่นอนว่าเสรีภาพคืออะไร เพราะถ้าท่านทราบ ท่านก็คงจะสามารถทำการต่อสู้เพื่อรักษาเสรีภาพด้วยมือเปล่า โดยไม่จำเป็นต้องใช้อาวุธเลย”²⁶

ชาวกรีกได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีกฎหมายบ้านเมือง เพราะชาวกรีกมีความเชื่อว่าสิทธิและเสรีภาพอาจเกิดขึ้นได้ในทุกสถานที่ จึงให้ความเคารพกับตัวบทกฎหมายที่กำหนดขึ้น รู้จักบังคับตนเองและนับถือเหตุผลซึ่งชาวกรีกถือว่ามนุษย์มีความสำคัญมากที่สุด มนุษย์มีสิทธิใช้เหตุผล มีสิทธิจะซักถามทุกสิ่งที่คุณสงสัย จึงไม่มีความจำเป็นใด ๆ ที่จะต้องโอนอ่อนอยู่เพียงแต่คำสั่งของพระหรือเทพเจ้า

ตามที่อริสโตเติลได้กล่าวไว้ว่ากฎหมายที่มนุษย์กำหนดขึ้น จะมีลักษณะแตกต่างกันไปในแต่ละสังคมและผันแปรเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ดังนั้น สิทธิและเสรีภาพของสตรีชาวกรีกนี้จึงมีลักษณะที่แตกต่างกันไปในช่วงเวลาที่ต่างกัน ดังปรากฏให้เห็นได้จากกระยะแรกของชาวกรีกก็เจียนนั้น สตรีจะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่สะดวกสบาย และยังมีวัฒนธรรมที่มีลักษณะแสดงออกซึ่งเสรีภาพ รวมทั้งความเสมอภาคในทางสังคม สตรีได้รับสิทธิและเสรีภาพมากกว่ากรีก

²⁵ เรื่องเดียวกัน , หน้า 8 -10.

²⁶ อธิยา โกมลกาญจน, ประวัติศาสตร์กรีก โรมัน, (นครหลวงฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2515), หน้า 35 - 36.

ในยุคต่อ ๆ มา และไม่มีภรรยาคือจากพระหรือกษัตริย์ จึงพอจะสรุปสิทธิและเสรีภาพของสตรีกรีกในด้านต่าง ๆ ได้ดังที่จะกล่าวต่อไปนี้ คือ

(1) สิทธิทางการศึกษาของสตรีกรีก²⁷

กรีกเมื่อประมาณ 287 - 277 ปีก่อนพุทธกาล มีกฎหมายของลิวโรโกส บังคับให้เด็กหญิงเข้าโรงเรียนอบรมคล้ายกับเด็กชาย มีการฝึกซ้อมกำลังกาย ร้องเพลงเต้นรำ การศึกษาของกรีกในระยะต่อมาเปิดโอกาสให้เฉพาะเพศชายและต้องเป็นชนชั้นสูงเท่านั้นที่จะได้รับการศึกษา เนื่องจากการศึกษาในสมัยนั้นเป็นการศึกษาจากการแสดง นอกจากนี้ก็อาจจะเป็นการสนทนาตามตลาดในเมือง รวมถึงโดยการฟังปาฐกถาหรือไม่ก็จากการอ่านกวีนิพนธ์ ซึ่งตามแผนการศึกษาได้กำหนดความมุ่งหมายของการศึกษาไว้ คือ การสอนให้เด็กเติบโตขึ้นเป็นพลเมืองดี รู้จักรับผิดชอบต่อประเทศชาติ มีความสนใจในเรื่องการเมืองและผลประโยชน์ของรัฐ เด็กชายจึงต้องเริ่มเรียนเมื่ออายุ 7 ขวบ ส่วนเด็กหญิงไม่มีโอกาสเข้าเรียน เพราะบุคคลที่จะเป็นพลเมืองในกรีกได้นั้นมีเฉพาะชายเท่านั้น

จากพัฒนาการของสิทธิทางการศึกษาของสตรีกรีกนี้บ่งบอกได้ว่าชาวกรีกได้รับอิทธิพลจากสำนักกฎหมายบ้านเมืองอย่างแท้จริง เพราะในระยะแรกกฎหมายได้ให้สิทธิแก่สตรีในการศึกษาเช่นเดียวกับเพศชาย แต่ต่อมากฎหมายก็ปิดโอกาสของสตรีในด้านนี้ลง คงเหลือสิทธินี้ไว้ให้เฉพาะแก่เพศชายเท่านั้น แสดงให้เห็นว่ากฎหมายย่อมเปลี่ยนแปลงตามช่วงเวลาและตามแต่ที่ผู้มีอำนาจจะบัญญัติไว้ให้เป็นเช่นไร

(2) สิทธิและบทบาททางการเมืองของสตรีกรีก²⁸

ในสมัยของโซลอน (Solon) ได้แก้ไขกฎหมายใหม่ เพื่อให้มีการเลือกตั้งทั่วไป และให้สิทธิแก่พลเมืองชายเท่านั้น ดังนั้น ในยุคนี้สตรีกรีกจึงมิได้รับสิทธิทางการเมืองการปกครองแต่อย่างใด ส่วนบทบาททางการเมืองการปกครองของสตรีในกรีกนี้ มีหลักฐานปรากฏในสมัยของพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ เนื่องจากพระองค์ได้ทรงอภิเษกกับเจ้าหญิง

²⁷ ปรีชา ศรีวาลัย, ประวัติศาสตร์สากล สมัยโบราณ สมัยกลาง สมัยใหม่ และโลกปัจจุบัน, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2546), หน้า 32.

²⁸ อธิยา โกมลกาญจน, ประวัติศาสตร์กรีก โรมัน, หน้า 99.

เปอร์เซียเพื่อผูกมิตรกับเปอร์เซียและเพื่อผลประโยชน์ แสดงให้เห็นว่าผู้หญิงในสมัยนั้นจะมีบทบาทในทางการเมืองการปกครองเพื่อผูกมิตรสัมพันธ์ระหว่างรัฐเท่านั้น และมีเฉพาะสตรีชนชั้นสูงเท่านั้น

(3) เสรีภาพในการประกอบอาชีพ

มีตัวอย่างของอาชีพที่สตรีทำและได้รับการยกย่องจากสังคม คืออาชีพที่เรียกว่า "เฮเตอเร" (Hetaerae) สตรีจะทำหน้าที่เป็นเพื่อนคุยและคู่สนทนาให้แก่สามีของบรรดาภรรยาทั้งหลาย หญิงพวกนี้จัดได้ว่าเป็นพวกที่มีวัฒนธรรมสูงและมักจะเป็นชาวไอโอเนียนเป็นส่วนใหญ่ นอกเหนือจากอาชีพนี้แล้วไม่ปรากฏหลักฐานทางกฎหมายว่ามีการให้เสรีภาพแก่สตรีกรีกในการประกอบอาชีพหรือไม่ แต่คงสันนิษฐานได้ว่าสตรีกรีกไม่ได้รับเสรีภาพในสังคมมากเนื่องจากกฎหมายที่บัญญัติต่อ ๆ มาได้จำกัดสิทธิสตรีเกือบทุก ๆ ด้าน คงให้สิทธิและเสรีภาพแก่เพศชายเท่านั้น

(4) สถานะภาพสตรีในทางครอบครัว

ชีวิตครอบครัวของชาวกรีกมักจะดำเนินไปในแบบที่ภรรยาถูกทอดทิ้งให้อยู่ในบ้าน การแต่งงานก็เพื่อต้องการให้มีคนดูแลบุตรและหวังสินสอดจากการแต่งงานกับหญิง การสมรสกำหนดให้ชายสมรสเมื่ออายุ 30 ปีขึ้นไป และจะมีภรรยาได้เพียงหนึ่งคนเท่านั้น การสมรสก็ไม่มีพิธีอะไรเลยจะมีธรรมเนียมลักพาตัวไปก่อนและมาอยู่กินกันอย่างเปิดเผยภายหลัง²⁹ การแต่งงานส่วนใหญ่จึงเป็นการแต่งเพื่อการเมือง และหวังผลทางเศรษฐกิจ เนื่องจากการแต่งงานเท่านั้นที่จะทำให้ชายสามารถมีบุตรที่ถูกต้องตามกฎหมายได้ การแต่งงานจึงไม่ใช่เรื่องของความรักหรือความผูกพันต่อกันแต่อย่างใด หญิงซึ่งเป็นภรรยาจะไม่มีโอกาสได้รับการยกย่องในสังคม

ตามกฎหมายของชาวกรีกเป็นระบบกฎหมายแบบผัวเดียวเมียเดียว เพราะกำหนดให้เพศชายมีภรรยาได้เพียงคนเดียวเท่านั้น จึงนับว่าเป็นการให้เกียรติแก่สตรีในสมัยนั้นพอสมควร แต่อย่างไรก็ตามสตรีก็ยังคงไม่ได้รับการยกย่องจากสังคม อาจจะเป็นเพราะในยุค

²⁹ ทองทิพย์ ทองใหญ่, ปาฐกถาประวัติศาสตร์ประเทศไทย, (กรุงเทพ : โรงพิมพ์กรุงเทพบรรณาการ, 2481), หน้า 55 - 56.

สมัยของกรีกนั้นบ้านเมืองยังคงต้องสู้รบอยู่ ทำให้เพศชายซึ่งมีพลังกำลังที่แข็งแรงกว่าได้รับการยกย่องจากสังคมมากกว่าเพศหญิง ซึ่งปรากฏให้เห็นได้จากกฎหมายที่ผู้มีอำนาจในสังคมบัญญัติไว้

(5) สิทธิในทางทรัพย์สินของสตรีกรีก

เนื่องจากไม่มีหลักฐานที่ระบุไว้อย่างชัดเจนถึงสิทธิในทางทรัพย์สินของสตรีในสมัยกรีก แต่จากหลักฐานของสภาพสังคมของกรีกที่ยกย่องกฎหมายแล้ว จะพบว่ากฎหมายไม่ได้กล่าวถึงให้การยกย่องสตรีเลย จึงอาจสรุปได้ว่าสตรีในสมัยกรีกไม่มีความสามารถในทางทรัพย์สินใด ๆ ได้เลย เนื่องจากกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่หามาได้ทั้งหมดถือเป็นของฝ่ายชาย ผู้มีบทบาทในทางสังคม

2.3.1.3 สิทธิเสรีภาพของสตรีชาวโรมัน(Romans)

ในสมัยโรมันโบราณในยุคหลังจากกรุงโรมแล้วประมาณ 200 ปี มีกฎหมายบัญญัติให้สตรีอยู่ในความปกครองของสามี และให้อำนาจสามีในการหย่าร้างหรือลงโทษภรรยาตามความพอใจ นอกจากนี้ยังอาจฆ่าหรือขายไปเป็นทาสก็ได้ นอกจากนี้โรมันยังประกาศใช้ประมวลกฎหมายฮัมมูราบี (The Code of Hammurabi) ซึ่งกล่าวถึงลักษณะครอบครัวและฐานความเป็นอยู่ของสตรีไว้ดังนี้³⁰

1. การสมรสเป็นไปในลักษณะซื้อขาย กฎหมายกำหนดว่าการสมรสเกิดขึ้นเมื่อ ชายหรือซื้อเอาหญิงมาเป็นภรรยา โดยบิดาของหญิงอาจนำหญิงขึ้นชายในที่สาธารณะเพื่อให้ผู้ซื้อทำการสมรสด้วย

2. ถือว่าสามีภรรยาเป็นบุคคลเดียวกัน จะต้องรับผิดชอบร่วมกันทั้งในเรื่องหนี้สินและอื่น ๆ เช่น สามีจะต้องรับผิดชอบหนี้สินที่ภรรยาก่อขึ้น แม้ว่าจะก่อขึ้นก่อนการสมรสก็ตาม

---

³⁰ วีรพงษ์ บุญญากาศ, เอกสารประกอบคำบรรยายวิชาประวัติศาสตร์กฎหมายสากล
ชั้นปีที่ 4, ชุดที่ 1, หน้า 6.

3. การหย่ากระทำได้ง่ายมาก โดยเฉพาะฝ่ายสามีจะหย่าเมื่อใดก็ได้ตามต้องการ ถ้าหากคู่สมรสมีบุตร เมื่อมีการหย่ากัน สามีต้องเป็นผู้ให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูภริยาและบุตรทันทีที่มีการหย่าร้างกัน และภริยาอาจจะฟ้องหย่าสามีเนื่องจากสามีทารุณโหดร้าย หรือละทิ้งภริยา

4. สตรีหม้ายที่สามีถึงแก่กรรม มีสิทธิที่จะสมรสใหม่ได้ แต่ต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อน

5. ฝ่ายภรรยาเมื่อไม่สามารถจะมีบุตรได้ต้องจัดหาภรรยาให้สามีอีกเพื่อให้มีบุตร (ภรรยาที่หาให้ใช้นั้นนิยมจากสาวใช้ในบ้าน) ซึ่งถ้าภรรยาไม่จัดการหาให้ สามีอาจไปหาหญิงอื่นมาเป็นภรณยาน้อยได้ (ให้โอกาสแก่สามีในการมีภรณยาน้อย) ฐานะในครอบครัวของภรรยาหลวงดีกว่าภรณยาน้อย

6. ถ้าภริยาเกิดวิกลจริต ภริยาจะได้รับค่าเลี้ยงดู แต่สามีอาจทำการสมรสใหม่ได้

กล่าวได้ว่าฐานะสภาพความเป็นอยู่ของสตรีตามประมวลกฎหมายหมายนี้ สตรีมีสิทธิไม่ด้อยกว่าชายมากนัก เห็นได้จากการที่สตรียังคงได้รับสิทธิในการฟ้องหย่าได้เช่นเดียวกับเพศชาย รวมถึงสิทธิในการเรียกค่าเลี้ยงดูในกรณีที่สามีหย่าร้างหรือกรณีที่ภรรยาเป็นบุคคลวิกลจริต และยังมีสิทธิทำการสมรสให้ได้อีกด้วย เห็นชัดว่ากฎหมายของโรมันได้รับอิทธิพลสืบเนื่องจากชาวกรีกที่ได้รับอิทธิพลของสำนักกฎหมายบ้านเมืองที่ยึดถือกฎหมายเป็นสิ่งสำคัญซึ่งต้องปฏิบัติตามจะละเมิดต่อกฎหมายมิได้ และหากใครละเมิดหรือกระทำผิดต่อกฎหมายนั้นต้องโดนลงโทษอย่างรุนแรงถึงขั้นตาต่อตาฟันต่อฟันเลยทีเดียว ดังนั้นกฎหมายบ้านเมืองจึงเป็นกฎหมายสูงสุดที่ประชาชนให้ความเชื่อถือและปฏิบัติตาม

2.3.2 สิทธิและเสรีภาพของสตรีตะวันตกในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 1806 ถึง 1932

แนวการวิจัยเรื่องสิทธิและเสรีภาพของสตรีตะวันตกในศตวรรษที่ 1806 – 1932 นี้ ผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลจากรัฐธรรมนูญของประเทศต่าง ๆ มาพิจารณาเปรียบเทียบกันเพื่อให้มองเห็นสิทธิและเสรีภาพสตรี เนื่องจากในช่วงเวลาดังกล่าวประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา และประเทศฝรั่งเศสได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญเพื่อเป็นกฎหมายสูงสุดแล้ว ดังนั้นสิทธิและเสรีภาพของสตรี

ตะวันตกในหัวข้อนี้ จึงจัดแบ่งออกได้เป็นประเภทตามรัฐธรรมนูญตามที่กล่าวไว้ในหัวข้อ 2.1.2.2.2 ข้างต้น ดังนี้

2.3.2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของสตรีฝรั่งเศส

2.3.2.1.1 พัฒนาการของการรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส

ตั้งแต่การปฏิวัติใหญ่ในฝรั่งเศสเมื่อ ค.ศ. 1789 เป็นต้นมา ประเทศฝรั่งเศสก็ตกอยู่ในยุคของการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะทางด้านกฎหมาย เพราะคณะปฏิวัติได้ยกเลิกกฎหมายเก่า โดยเฉพาะกฎหมายในยุคฟิวดัลซึ่งได้มีการแบ่งชั้นวรรณะของประชาชน และบัญญัติกฎหมายที่ให้ความเสมอภาคและเสรีภาพแก่ประชาชนมาใช้แทน³¹ ภาวะบ้านเมืองก่อนปี ค.ศ. 1789 นั้นกล่าวได้ว่าประชาชนได้รับความกดขี่ข่มเหงจากการปกครองในระบบเก่าเป็นอย่างมาก การรับรองสิทธิเสรีภาพให้แก่ประชาชนนั้นจึงแทบไม่ต้องกล่าวถึง ทันททีที่ปฏิวัติสำเร็จก็ได้มีการตราคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 ออกใช้เพื่อรับรองสิทธิเสรีภาพแก่ประชาชน และหลังจากนั้นเป็นต้นมาประวัติศาสตร์ทางการเมืองและทางรัฐธรรมนูญของฝรั่งเศสในสวนที่เกี่ยวกับการรับรองสิทธิเสรีภาพแก่พลเมืองฝรั่งเศสนั้นก็เกี่ยวเนื่องกับหลักการที่ปรากฏอยู่ในคำประกาศนี้ไม่มากนักน้อยตามสถานการณ์ของสังคมและของบ้านเมืองแต่ละยุคของฝรั่งเศสตลอดมาจนถึงปัจจุบัน³² เมื่อได้มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งฉบับนี้ ก็ถือว่าเป็นการเริ่มต้นกฎหมายของฝรั่งเศสในยุคใหม่ โดยการประกาศใช้ครั้งแรก ประมวลกฎหมายฉบับนี้มีชื่อว่า “ประมวลกฎหมายแพ่งของชาวฝรั่งเศส” ต่อมาได้เปลี่ยนเป็น “ประมวลกฎหมายนโปเลียน” ในปี ค.ศ. 1814 และได้กลับมาใช้ชื่อเดิมอีกครั้งในปี ค.ศ. 1830 จนถึงปี ค.ศ. 1852 จึงกลับไปเรียกว่าประมวลกฎหมายนโปเลียนอีกครั้ง

³¹ อุกฤษ มงคลนาวิน, ประวัติศาสตร์กฎหมายสากล, (พระนคร : บริษัททบทพิธจำกัด (แผนกการพิมพ์, 2513), หน้า 22.

³² เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, พัฒนาการสิทธิเสรีภาพตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ ของฝรั่งเศส, จากเว็บไซต์ www.pub-law.net ลงเผยแพร่ครั้งแรกใน Public Law Net วันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2545.

ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 1806 ถึง 1932 ฝรั่งเศสได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญเพื่อรับรองสิทธิและเสรีภาพด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนทั้งสิ้น 5 ฉบับ ได้แก่

(1) รัฐธรรมนูญฉบับลงวันที่ 4 มิถุนายน ค.ศ.1814 รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นการผสมผสานและรวมขอมกันระหว่างฝ่ายกษัตริย์กับฝ่ายปฏิวัติ เช่น มีการรับประกันความเสมอภาคโดยกฎหมาย ความเสมอภาคในการเสียภาษี ความเสมอภาคในการทำงาน เสรีภาพในการนับถือศาสนา เสรีภาพของสื่อสิ่งพิมพ์ เป็นต้น แต่ถึงกระนั้นก็ตามในคำปรารภของรัฐธรรมนูญเน้นว่า รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้รับพระราชทานโดยพระมหากษัตริย์ ก็แสดงว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของพระมหากษัตริย์ไม่ได้เป็นของชาติหรือของประชาชนดังรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ นั้น โดยภาพรวมแล้วรัฐธรรมนูญดังกล่าวไม่เป็นแนวเสรีนิยมแม้ว่าจะมีการรับรองถึงสิทธิเสรีภาพไว้ก็ตาม

(2) รัฐธรรมนูญฉบับลงวันที่ 14 สิงหาคม ค.ศ.1830 รัฐธรรมนูญฉบับนี้รับรองว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของชาติและได้พยายามแก้ไขข้อบกพร่องของรัฐธรรมนูญปี 1814 สังเกตเห็นได้จาก 6 มาตราแรกของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้เปลี่ยนคำต่อคำจากรัฐธรรมนูญปี 1814 แต่ในมาตรา 7 ปรากฏว่าได้ให้หลักประกันกับสิทธิเสรีภาพของสื่อสิ่งพิมพ์ว่าจะไม่มีมาตรการเซนเซอร์ แต่ต่อมาในปี 1834 ก็ได้มีการตรารัฐธรรมนูญฉบับลงวันที่ 10 เมษายน 1834 จำกัดสิทธิเสรีภาพของสื่อสิ่งพิมพ์ที่ได้รับการรับรองในรัฐธรรมนูญโดยกำหนดมาตรการเซนเซอร์

นอกจากนี้ในมาตรา 54 ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังได้ประณามการตรวจสอบติดตามและการจัดตั้งศาลพิเศษขึ้นมาโดยเฉพาะเพื่อพิจารณาคดีหนึ่งคดีใดเป็นกรณีพิเศษ อย่างไรก็ตามเสรีภาพในการประชุมและการรวมตัวเป็นสมาคมก็ไม่ได้ได้รับการรับรองดังเช่นรัฐธรรมนูญปี 1814 นอกจากนี้มีการเพิ่มขึ้นของระบบอุตสาหกรรม ชนชั้นกรรมาชีพก็เพิ่มขึ้น แต่ระบบการเลือกตั้งโดยพิจารณาจากคุณสมบัติของบุคคลยังคงมีอยู่ซึ่งทำให้ชนชั้นกรรมาชีพไม่มีสิทธิดังกล่าวและยังได้มีการจำกัดสิทธิเสรีภาพในการเดินทางของกลุ่มบุคคลดังกล่าวอีกด้วย

(3) รัฐธรรมนูญฉบับลงวันที่ 4 พฤศจิกายน ค.ศ.1848 เกิดขึ้นเนื่องจากการปฏิวัติในปีเดียวกันที่มีการประกาศรัฐธรรมนูญ เพื่อต่อต้านอำนาจรัฐบาลของกลุ่มชนชั้นกลาง รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ประกาศรับรองสิทธิในการทำงาน ยกเลิกการค้าทาส และให้สิทธิเสรีภาพในการพิมพ์และการชุมนุม รัฐธรรมนูญฉบับนี้แสดงให้เห็นถึงการยอมรับสิทธิตามธรรมชาติ เช่น สิทธิในความมั่นคง สิทธิในการละเมิดมิได้ในที่อยู่อาศัย เสรีภาพในความเชื่อ เสรีภาพในการประชุม เสรีภาพในการแสดงออก เสรีภาพในสื่อสิ่งพิมพ์ ความเสมอภาคในทาง

กฎหมาย กรรมสิทธิ์ เสรีภาพในการค้าและในอุตสาหกรรม สิทธิในการต่อต้านการกดขี่ข่มเหง เป็นต้น นอกจากนี้รัฐยังได้มอบสิทธิในการเลือกตั้งให้แก่ประชาชนชายที่บรรลุนิติภาวะ (Manhood Suffrage) เท่ากับเป็นการกระจายอำนาจทางการเมืองมาสู่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ

(4) รัฐธรรมนูญฉบับลงวันที่ 14 มกราคม ค.ศ.1852 เนื่องจากมีการก่อรัฐประหารในปี 1851 ก่อให้เกิดการปฏิรูปรัฐธรรมนูญและมีการเสนอให้ประชาชนออกเสียงลงประชามติ ซึ่งประกาศใช้ในวันที่ 14 มกราคม 1852 ในมาตราแรกของรัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองถึงหลักการใหญ่ ๆ ที่ประกาศไว้ในปี 1789 และเป็นพื้นฐานของกฎหมายมหาชนของชาวฝรั่งเศส นอกจากนี้วุฒิสภามีหน้าที่ปกป้องรักษาพันธสัญญาพื้นฐานที่เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและยังมีอำนาจที่คัดค้านการประกาศใช้กฎหมายที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ ศาสนา ศีลธรรม เสรีภาพทางความเชื่อ เสรีภาพส่วนบุคคล ความเสมอภาคทางกฎหมายของพลเมือง การละเมิดมิได้ทางกรรมสิทธิ์ ถึงแม้จะมีการรับรองที่ดีแต่ในความเป็นจริงแล้วสิทธิเสรีภาพภายใต้รัฐธรรมนูญดังกล่าวไม่ได้รับการรับประกันอย่างแท้จริง เพราะในความจริงแล้วหลุยส์ โนโปเลียน โบนาปาร์ต เป็นผู้กุมอำนาจอยู่แต่เพียงผู้เดียว

(5) รัฐธรรมนูญ ค.ศ.1875 รัฐธรรมนูญฉบับนี้ประกอบไปด้วยกฎหมาย 3 ฉบับ ซึ่งมีเนื้อหาอันมากรวมกันได้ทั้งหมด 34 มาตรา ไม่มีคำประกาศรับรองสิทธิเสรีภาพ ไม่มีการกล่าวถึงคำประกาศปี 1789 แต่รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวกลับใช้ได้ยาวนานถึง 55 ปี ดังนั้น จึงพบว่า การรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนนั้นขึ้นอยู่กับพัฒนาการของระบบการปกครอง การกลับมาสู่ยุคสาธารณรัฐอีกครั้งหนึ่งนั้นก็มีผลทำให้มีการฟื้นฟูการรับรองสิทธิเสรีภาพอีกครั้ง เช่น การรับรองสิทธิเสรีภาพของการชุมนุมและการรับรองเสรีภาพของสื่อสิ่งพิมพ์ในค.ศ. 1881 การรับรองเสรีภาพของสหภาพแรงงานโดยรัฐบัญญัติในปีค.ศ.1884 หรือการรับรองเสรีภาพในการสมาคมโดยรัฐบัญญัติลงวันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ.1901 เป็นต้น

2.3.2.1.2 บทสรุปของวิวัฒนาการทางการนิติบัญญัติตั้งแต่ ค.ศ. 1804 เป็นต้นมา โดยสรุปแล้ววิวัฒนาการทางการนิติบัญญัติตั้งแต่ ค.ศ. 1804 เป็นต้นมา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบางประการ คือ

(1) ด้านอภิสิทธิ์ ได้มีการยกเลิกอภิสิทธิ์ และความไม่เสมอภาคต่างๆ จนหมดสิ้นไป แต่ดูเหมือนว่าระบบนี้ได้กลับมีขึ้นใหม่อีกครั้ง ในรูปของสิทธิพิเศษของผู้ประกอบ

วิชาชีพต่าง ๆ เช่น สมาคมวิชาชีพทนายความ สมาคมวิชาชีพทางแพทย์ เป็นต้น โดยสมาคมเหล่านี้มีสิทธิที่จะกำหนดหรือวางเกณฑ์ต่าง ๆ ออกมาใช้บังคับระหว่างกันเอง แทนที่จะนำบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งใช้บังคับกับประชาชนทั่วไปมาใช้บังคับ

(2) แนวโน้มทางสังคมนิยมในการบัญญัติกฎหมายหลังปี ค.ศ. 1804 ภายหลังจากการปฏิวัติ ประเทศฝรั่งเศสได้ยึดหลักการในการให้เสรีภาพ และเสมอภาคแก่ประชาชนอย่างเต็มที่ โดยไม่เข้าไปแทรกแซงการใช้เสรีภาพของประชาชนอยู่ชั่วระยะเวลาหนึ่ง ปรากฏว่าการปล่อยให้ประชาชนใช้เสรีภาพอย่างไม่มี การจำกัดนี้ได้ก่อให้เกิดผลเสียบางประการ เช่น การทำสัญญาจ้างแรงงาน คู่สัญญาที่อยู่ในฐานะที่ได้เปรียบย่อมมีโอกาสเอาเปรียบคู่สัญญาฝ่ายที่อ่อนแอกว่า ดังนั้น แนวโน้มของการบัญญัติกฎหมายในระยะต่อมาจึงเป็นไปในรูปที่ถือว่าสังคมเป็นใหญ่ ดังจะเห็นได้จากเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

- กฎหมายในรูปสังคมนิยม "ด้านกรรมสิทธิ์" รัฐได้บัญญัติกฎหมายควบคุมเรื่องเงื่อนไข และกำหนดราคาในการเช่าที่ดินและอาคาร เนื่องจากประชาชนมีความเดือดร้อนเรื่องที่ดินที่ใช้ในการทำมาหากิน หรือเดือดร้อนในด้านที่พักอาศัยและที่ทำการค้าอย่างมาก

- กฎหมายในรูปสังคมนิยม "ด้านสัญญาจ้างแรงงาน" ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการทำสัญญาเพื่อนำเอามนุษย์มาเป็นทาส ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสจึงได้บัญญัติกฎหมายเพื่อจำกัดเสรีภาพในการทำสัญญาจ้างแรงงานไว้

- กฎหมายในรูปสังคมนิยม "ด้านความรับผิดชอบแพ่ง" บทบัญญัติในเรื่องละเมิดกำหนดไว้ว่าผู้เสียหายต้องสามารถพิสูจน์ได้ว่า ผู้กระทำละเมิดได้กระทำผิดจริงจึงจะได้รับชดเชยค่าเสียหาย แต่การนำสืบมักทำได้ยาก จึงเป็นเหตุให้ผู้เสียหายส่วนใหญ่ไม่ได้รับการชดเชยค่าเสียหาย ดังนั้นในปี ค.ศ. 1897 รัฐจึงได้ออกกฎหมายเพื่อผลักภาระการพิสูจน์ให้แก่ผู้ครอบครองเครื่องยนต์ให้นำพิสูจน์ให้ได้ว่าตนมิได้เป็นฝ่ายละเมิด หรือการบัญญัติให้ผู้ที่ได้รับอุบัติเหตุในขณะทำงานจะได้รับชดเชยค่าเสียหายอย่างน้อยบางส่วน แม้ว่าอุบัติเหตุเหล่านั้นจะไม่ได้เกิดจากความผิดของนายจ้างก็ตาม

ดังนั้นในช่วงค.ศ. 1875-1914 จึงเป็นช่วงที่สิทธิเสรีภาพมีความเจริญก้าวหน้าอย่างไม่เคยมีมาก่อน ถือว่าเป็นความขัดแย้งที่มีผลสำเร็จอย่างเกินความคาดหมาย กล่าวคือ แม้รัฐธรรมนูญปีค.ศ. 1875 จะไม่ได้กล่าวถึงการรับรองสิทธิเสรีภาพไว้

แต่กลับปล่อยให้สังคมพัฒนาสิทธิและเสรีภาพของบุคคลขึ้นเองจนประสบความสำเร็จอย่างเกินความคาดหมาย ประชาชนได้รับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพมากกว่าการบัญญัติรับรองเพียงสิทธิและเสรีภาพไว้ในรัฐธรรมนูญเหมือนเช่นที่เคยมีมา เพราะบทบัญญัติเหล่านั้นมีเพียงผลทางนามธรรมเท่านั้นมิได้เป็นรูปธรรมอย่างรัฐธรรมนูญปี 1875 ที่พัฒนาขึ้นโดยประชาชน ระยะเวลาต่อมาตั้งแต่ปี ค.ศ.1914 เป็นต้นมาจนมาสิ้นสุดสาธารณรัฐที่สามได้มีเหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อ การรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเกิดขึ้นหลายเหตุการณ์ กล่าวคือ ตั้งแต่ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 การรับรองสิทธิเสรีภาพมีแต่เพียงการรับรองไว้ในตัวบทกฎหมายเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงนั้นประชาชนแทบจะไม่ได้รับสิทธิและเสรีภาพตามที่กฎหมายรับรองไว้เลย ตัวอย่างเช่น เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นหรือเสรีภาพของสื่อสิ่งพิมพ์นั้นกลับตกอยู่ภายใต้การควบคุมและเซ็นเซอร์จากรัฐบาล แต่หลังจากเสร็จสิ้นสงครามแล้วการรับรองสิทธิเสรีภาพก็ได้รับการยอมรับอีกครั้ง ถึงแม้จะไม่เหมือนก่อนยุคสงครามก็ตามที่

จากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ ที่กล่าวมาทั้ง 5 ฉบับนั้น จะพบว่าฝรั่งเศสได้ประกาศรับรองสิทธิและเสรีภาพให้แก่ประชาชนแทบจะครบทุกด้าน ทั้งสิทธิในด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม เช่น การให้เสรีภาพและความเสมอภาคในการทำงาน เสรีภาพในการค้าและในอุตสาหกรรม เสรีภาพในการนับถือศาสนา เสรีภาพในการพิมพ์และของสื่อสิ่งพิมพ์ นอกจากนี้ยังกำหนดเพื่อให้หลักประกันกับผู้ผลิตสื่อสิ่งพิมพ์ว่าจะไม่มีมาตรการเซ็นเซอร์จากรัฐบาล สิทธิและเสรีภาพในการชุมนุม (ต่อมารัฐบัญญัติลงวันที่ 30 มิถุนายน ค.ศ.1881 การรับรองสิทธิเสรีภาพของการชุมนุม) เป็นต้น แต่หากมองย้อนไปในอดีตถึงจุดเริ่มต้นของการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพเพื่อความเสมอภาคระหว่างเพศนั้นพบว่าปรากฏขึ้นเป็นครั้งแรกในช่วง ค.ศ.1789-1830 (พ.ศ.2332-2373) โดยหญิงชาวฝรั่งเศส คือ โอลิมป์ เดอ กูจ (Olympe de Gouges, 1748-1793) ได้ประกาศสิทธิสตรี 17 ข้อ³³ เพื่อเรียกร้องสิทธิและความเสมอภาคให้แก่สตรีในด้านต่าง ๆ เช่น เสรีภาพทางความคิด สิทธิในการศึกษา สิทธิในทรัพย์สิน การปฏิรูปกฎหมายว่าด้วยการแต่งงาน ในระหว่างการปฏิวัติฝรั่งเศส และเธอก็ถูกประหารชีวิตด้วย

³³ อมรสิริ สันต์สุริติกุล และจิริติ ดิงศภัทย์, "Feminism...จากก้าวแรกจนถึงวันนี้..." สตรีทัศน์ 3,1 (สิงหาคม – ตุลาคม) : อ้างถึงใน ลักษณะวัต เจริญพงศ์, **ปรัชญาภาวะสตรี**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2541), หน้า 7 – 8.

กิโยติน จากการเขียนคำประกาศเรียกร้องสิทธิเสมอภาคของสตรีไว้ในปฏิญญาว่าด้วยสิทธิสตรี (Declaration of the Rights of Women)

ขบวนการเรียกร้องความยุติธรรมทางเพศในสมัยศตวรรษที่ 19 ตอนปลายและต้นศตวรรษที่ 20 นั้นเป็นช่วงการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งสถานะทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เช่น สิทธิในการได้รับค่าจ้างแรงงานที่เท่ากัน สิทธิในการครอบครองทรัพย์สินสมบัติ สิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง พอสรุปได้ดังนี้

2.3.2.1.3 สิทธิเสรีภาพของสตรีฝรั่งเศส จัดแบ่งออกได้ดังนี้ คือ

(1) สิทธิเสรีภาพของสตรีตามกฎหมายครอบครัวฝรั่งเศส

วิวัฒนาการของกฎหมายครอบครัวฝรั่งเศสตั้งแต่ ค.ศ.1804 เป็นต้นมาได้มีการแก้ไขกฎหมายแห่งในส่วนที่เกี่ยวกับกฎหมายครอบครัว โดยกฎหมายฉบับปี ค.ศ.1816 ได้ยกเลิกบทบัญญัติเรื่องการหย่าของสามีภรรยาซึ่งได้บัญญัติไว้ โดยให้เหตุผลว่าเพื่อให้สถาบันครอบครัวมีเสถียรภาพ ดังนั้นตั้งแต่ ค.ศ. 1816 เป็นต้นมา การหย่าร้างระหว่างสามีภรรยาในประเทศฝรั่งเศสจึงกระทำมิได้ แต่ต่อมาในปี ค.ศ. 1884 ได้มีการบัญญัติกฎหมายแก้ไขเปลี่ยนแปลงบทบัญญัติเดิม เพื่อให้สามีภรรยาสามารถที่จะทำการหย่าร้างกันได้อีกครั้งหนึ่ง ข้อบกพร่องของประมวลกฎหมายแห่งของชาวฝรั่งเศสคือ มีการจำกัดสิทธิของหญิงมีสามีมาก แต่ในที่สุดได้มีการแก้ไขในปี ค.ศ.1865 ซึ่งทำให้หญิงมีสิทธิเท่าเทียมกับสามีมากยิ่งขึ้น เช่น ในปี ค.ศ. 1905 ศาลยุติธรรมสูงสุดของฝรั่งเศสได้พิพากษาให้สามีต้องรับผิดชอบในหนี้สินที่ก่อขึ้นโดยภรรยาผู้ที่ตนทอดทิ้งไป โดยอาศัยประมวลกฎหมายแห่งมาตรา 1382 ซึ่งข้อความในฉบับที่ไม่มี ความหมายถึงขนาดนั้นแต่ศาลก็ได้ตีความขยายเพื่อความยุติธรรม ดังนั้น สิทธิและเสรีภาพของสตรีในกฎหมายครอบครัวในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 1806 ถึง 1932 จึงมีวิวัฒนาการเรื่อยมาเพื่อให้สตรีมีความเสมอภาคทัดเทียมกับเพศชายในทางกฎหมาย

(2) สิทธิเสรีภาพและบทบาทของสตรีฝรั่งเศสในทางการเมืองการปกครอง

ช่วงค.ศ.ที่ 1806 - 1830 ระบบการเลือกตั้งซึ่งพิจารณาจากคุณสมบัติของบุคคลยังคงมีอยู่ ทำให้ชนชั้นกรรมมาชีพไม่มีสิทธิในทางการเมืองการปกครองของประเทศ จึงถือเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของคนหมู่มาก นอกจากนั้น รัฐบาลยังจำกัดสิทธิเสรีภาพ

ในการเดินทางของกลุ่มบุคคลดังกล่าวอีกด้วย ต่อมาในปี ค.ศ. 1852 รัฐบาลฝรั่งเศสได้รับรองสิทธิให้แก่ประชาชนเพื่อการออกเสียงลงประชามติ แต่สิทธิในการเลือกตั้งนี้ยังไม่ได้มอบให้แก่สตรีฝรั่งเศส จนกระทั่งในวันที่ 21 เมษายน ค.ศ. 1944 รัฐบาลฝรั่งเศสได้ประกาศกฤษฎีกาเพื่อให้สตรีฝรั่งเศสพึงได้รับสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง สำหรับในเรื่องอายุนั้น กฤษฎีกาได้กำหนดอายุของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งไว้ว่าต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 21 ปี และต่อมาในปี ค.ศ. 1944 รัฐบาลฝรั่งเศสได้ลดอายุผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งลงจาก 21 ปีเป็น 18 ปี ดังนั้น จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในปี ค.ศ. 1986 จึงมีประมาณ 36 ล้านคนเศษ และมีเสียงของสตรีถึงร้อยละ 52 จึงพอสรุปได้ว่าในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 1806 – 1932 สตรีไม่มีสิทธิในการเลือกตั้งหรือสิทธิในทางการเมืองการปกครองเลย จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1944 สตรีฝรั่งเศสจึงได้รับสิทธิในการเลือกตั้งเป็นครั้งแรก

(3) อาชีพที่เกิดขึ้นจากปัญหาของสังคม

ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดในเรื่องเสรีภาพในการประกอบอาชีพของสตรีฝรั่งเศสอันเนื่องมาจากปัญหาของสภาพสังคม คงจะเป็นอาชีพ "โสเภณี" เพราะปารีสในช่วงสมบูรณาญาสิทธิราชย์ จนถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 มีประชากรหญิงมากกว่าชาย ในปี ค.ศ. 1817 มีประชากรชายต่อประชากรหญิงในอัตราส่วน 100 ต่อ 115 หลังจากนั้นจำนวนประชากรเพศหญิงก็ลดน้อยลงเรื่อยๆ เมื่อเทียบกับประชากรเพศชายจนถึงปี ค.ศ. 1851 อันเนื่องมาจากการอพยพย้ายถิ่นเข้ามาทำงานของแรงงานผู้ชาย ในปี ค.ศ. 1836 มีประชากรชายต่อประชากรหญิงในอัตราส่วน 100 ต่อ 90 ในช่วงอายุ 30-40 ปี เมื่อผู้หญิงมีจำนวนน้อยก็ยังมีค่าและช่วงระยะเวลาที่อาชีพโสเภณีในปารีสพัฒนาขึ้นอย่างมาก แหล่งฟ้านักและที่ทำการของโสเภณีฝรั่งเศสไม่ใช่ตามท้องถนน แต่ให้บริการในสำนักนางโลมที่มีผู้จัดการเป็นหลักแหล่ง ในปี ค.ศ. 1878 บ้านสำราญที่ฝรั่งเศสเรียกว่า Maison close หรือ Maison de passe ซึ่งอาจจะเทียบกับคำว่า "ช่อง" ซึ่งถือว่าเป็นสถานที่ขายบริการทางเพศทั้งสิ้นนั้น มีจำนวนมากทั่วไปทั้งฝรั่งเศส โดยเฉพาะเมืองใหญ่ๆ เช่น ปารีส และมาร์แซย์ ซึ่งมีไม่น้อยกว่า 125 แห่ง นอกจากนี้ยังหาพบได้ที่เมืองนีองส์ นีองซี และกระจายตามเมืองอุตสาหกรรมต่างๆ เช่น ลีล ตุลัส เป็นต้น แต่ที่ทำการของโสเภณีเหล่านี้ต้องถูกสั่งปิดและถือว่าเป็นเรื่องผิดกฎหมายตั้งแต่วันที่ 13 เมษายน 1946

(4) สิทธิเสรีภาพของสตรีฝรั่งเศสในด้านการศึกษา

การปฏิรูประบบการศึกษาของกลุ่มสาธารณรัฐนิยมของฝรั่งเศส นับเป็นการวางรากฐานที่สำคัญทางการศึกษาขึ้นมาใหม่ในฝรั่งเศส เพราะในอดีตโรงเรียนใน

ระดับประถมและระดับมัธยมส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนวัดที่อยู่ภายใต้การควบคุมของพวกคาทอลิกซึ่งเป็นกลุ่มที่ต่อต้านการปกครองในระบอบสาธารณรัฐ การที่ฝรั่งเศสสามารถเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาภาคบังคับมาสู่การดูแลของกลุ่มฆราวาสภายใต้การนำของกลุ่มครูรุ่นใหม่ซึ่งนิยมการปกครองในระบอบสาธารณรัฐ จึงทำให้กลุ่มครูรุ่นใหม่เหล่านี้พยายามปลูกฝังแนวความคิดให้แก่พวกนักเรียนจนเกิดความจงรักภักดีต่อการปกครองในระบอบสาธารณรัฐ³⁴ ผลสำเร็จที่สำคัญในเวลาต่อมา คือ ในช่วงปี ค.ศ.1879 – 1886 รัฐสภาได้ประกาศกฎหมายบังคับให้นักเรียนชายและหญิง ได้เรียนการศึกษาภาคบังคับโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย³⁵ กฎหมายนี้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพกฎหมายในรูปสังคมนิยมโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อรักษาความเท่าเทียมกันในสังคมมิให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบกันขึ้นในสังคมและเพื่อเปิดโอกาสให้สตรีได้ศึกษาเล่าเรียนอย่างเสมอภาคกับเพศชายอีกด้วย

2.3.2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของสตรีอังกฤษ

2.3.2.2.1 พัฒนาการของการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ

กระบวนการเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพในประเทศอังกฤษได้เริ่มต้นขึ้นในปี ค.ศ.1215 เนื่องจากพวกพระและขุนนางไม่พอใจและขัดแย้งกับพระเจ้าจอห์นซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดิน เพราะพระองค์ใช้อำนาจเกินขอบเขตและเก็บภาษีตามขอบใจ ทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อน พวกพระและขุนนางจึงบังคับให้พระเจ้าจอห์นลงนามในกฎบัตรใหญ่หรือมหากฎบัตรแมกนาคาร์ตา (Magna Carta) เพื่อให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของราษฎรชาวอังกฤษ โดยมีบทบัญญัติทั้งสิ้น 63 ข้อ ข้อความที่มีความสำคัญคือ³⁶

1. พระมหากษัตริย์จะเก็บภาษีโดยไม่ได้รับความยินยอมจากที่ประชุมพวกนั้บวชและพวกขุนนางชั้นสูงไม่ได้

³⁴ ศฤงคาร พันธุ์พงศ์, ประวัติศาสตร์ยุโรป 2, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2540), หน้า 240.

³⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 239.

³⁶ กุลพล พลวัน, สิทธิมนุษยชนกับสหประชาชาติ, หน้า 13.

2. การงดเว้นใช้กฎหมายหรือยกเว้นไม่ใช้กฎหมายบังคับกับบุคคลใดบุคคลหนึ่งจะกระทำมิได้
3. บุคคลใดจะถูกจับกุม กักขัง ขับไล่ หรือริบทรัพย์สิน หาได้ไม่เว้นเสียแต่จะได้รับการพิจารณาโดยบุคคลชั้นเดียวกับเขาและตามกฎหมายบ้านเมือง

กฎแมกนาคาร์ตา (Magna Carta) เป็นบทสรุปสิทธิในระบบ Feudal ซึ่งสำคัญอย่างมากในกฎหมายที่ดินและมีความสำคัญน้อยมากในการวิวัฒนาการของกฎหมายรัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ตาม ก็ได้มีการถือเอาข้อความในกฎแมกนาคาร์ตา (Magna Carta) มาเป็นข้อต่อสู้กับกษัตริย์ ต่อมาได้มีการแก้ไขและยกเลิกข้อความบางตอนในกฎแมกนาคาร์ตา (Magna Carta) แต่ยังคงมีข้อความบางตอนที่ใช้บังคับกันอยู่ เช่น การมีสิทธิที่จะไม่ยอมให้จับกุมโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย แต่ข้อความที่สำคัญในกฎแมกนาคาร์ตา (Magna Carta) ได้แก่ ข้อความที่ว่าบุคคลไม่อาจถูกตัดอิสระภาพได้ยกเว้นแต่ด้วยคำพิพากษาของลูกขุนหรือเพราะกฎหมายบัญญัติไว้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความไม่อาจล่วงละเมิดได้ซึ่งสิทธิของบุคคลในร่างกายและทรัพย์สิน นอกจากเป็นการลงโทษตามกระบวนการที่ต้องตามกฎหมาย (Due Process of Law)³⁷ กฎแมกนาคาร์ตานั้นแม้จะเป็นสัญญาระหว่างพระมหากษัตริย์กับพวกพระและขุนนางก็จริง แต่มีผลมาถึงราษฎรด้วย โดยให้สิทธิที่เป็นมูลฐานแก่ราษฎรที่สำคัญ ๆ 4 ประการ คือ³⁸

1. ความเสมอหน้ากันทางในกฎหมาย
2. สิทธิเสรีภาพส่วนตัว คือ สิทธิที่จะทำอะไรก็ได้ตามชอบใจ เว้นแต่ในสิ่งที่จะกระทบถึงผลประโยชน์สาธารณะเท่านั้น สิทธิและเสรีภาพในข้อนี้เป็นผลมาจากบทบัญญัติข้างต้นในข้อ 3 รวมทั้งได้ก่อให้เกิดวิธีการที่เรียกว่า Habeas Corpus ซึ่งเป็นวิธีการ

³⁷ กำธร กำประเสริฐ, คำบรรยายวิชาประวัติศาสตร์กฎหมาย, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2522), หน้า 55.

³⁸ หยุต แสงอุทัย, คำบรรยายกฎหมายรัฐธรรมนูญ, (พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), หน้า 194 - 195.

คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยการจับกุมคุมขังที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายอาจจะมีการร้องขอให้ศาลปล่อยได้ และจะต้องมีการพิจารณาคดีโดยลูกขุน ซึ่งเป็นบุคคลชั้นเดียวกับเขา

3. สิทธิในทรัพย์สินของประชาชน เพื่อให้ประชาชนมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินเป็นของตนเองได้ และ

4. สิทธิที่จะเคลื่อนไหวไปมาโดยเสรี

ต่อมาในปี ค.ศ. 1628 สภาขุนนางและสภาสามัญได้ออกกฎหมายเพื่อรับรองสิทธิและป้องกันเสรีภาพของสมาชิกรัฐสภา เอกสารนี้เรียกว่า Petition of Right และในปี ค.ศ. 1679 ก็ได้ออกกฎหมายชื่อ The Act of Habeas Corpus เพื่อรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในการถูกจับกุมในสภาพที่เห็นได้ว่าเป็นการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย อาจยื่นคำร้องและหลักฐานต่อผู้พิพากษาให้ทำการไต่สวนได้ และในปี ค.ศ. 1689 รัฐสภาอังกฤษก็ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิ (The English Bill of Right) ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการพิจารณาคดีของผู้พิพากษาให้มีความเป็นอิสระ และกำหนดระบบการพิจารณาคดีในระบบลูกขุน การดำเนินคดี และการห้ามลงโทษด้วยวิธีการที่โหดร้ายและผิดปกติธรรมดา เช่น³⁹

- สิทธิในการร้องทุกข์ต่อพระมหากษัตริย์ได้ การจำกัดเสรีภาพเช่นว่านี้ก็ดี และการดำเนินคดีฐานร้องทุกข์ก็ดีเป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย
- สิทธิในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้เป็นการกระทำโดยสมัครใจ
- เสรีภาพในการพูดและอภิปรายหรือการดำเนินการใด ๆ ในรัฐสภานั้น ไม่พียงนำไปฟ้องร้องในคดีในศาลใดศาลหนึ่ง

ในปี ค.ศ. 1772 ได้มีกฎหมายบัญญัติออกมายกเลิกวิธีการทรมานจำเลย แต่ให้ถือว่าถ้าจำเลยปฏิเสธไม่ยอมให้ลูกขุนพิจารณาเท่ากับจำเลยรับสารภาพ และจนกระทั่งปี ค.ศ. 1872 ได้มีกฎหมายบัญญัติออกมาว่าถ้าจำเลยหนึ่งถือว่าปฏิเสธข้อกล่าวหาของ

³⁹ วิษณุ เครืองาม, กฎหมายรัฐธรรมนูญ, หน้า 112-113.

โจทก์ทั้งสิ้น การที่อังกฤษได้นำเอาระบบลูกขุนมาใช้เพื่อเป็นการแทนที่ระบบการพิจารณาโดยการต่อสู้โดยการนับคะแนนเสียงลูกขุน โดยใช้เสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ต่อมายอมให้ใช้มติเอกฉันท์ซึ่งต้องประกอบด้วยลูกขุนจำนวน 12 รายและถือปฏิบัติมาจนกระทั่งปัจจุบัน โดยบุคคลที่จะเป็นลูกขุนนั้นจะเป็นชายหรือหญิงก็ได้ ซึ่งมีอายุตั้งแต่ 21 ปี ถึง 60 ปี และไม่เคยถูกศาลพิพากษาจำคุกในระหว่าง 10 ปี ก่อนที่จะได้รับการแต่งตั้งเป็นลูกขุน และจะต้องมีคุณสมบัติอื่น ๆ ดังนี้⁴⁰

1. ต้องถือที่ดินประเภท Free Holder ซึ่งมีมูลค่าในการเสียภาษีโรงเรือนไม่ต่ำกว่า 10 ปอนด์ต่อปี
2. ถือที่ดินประเภท Lease Holder ซึ่งมีมูลค่าในการเสียภาษีโรงเรือนไม่ต่ำกว่า 10 ปอนด์ต่อปี
3. เป็นเจ้าบ้านซึ่งมีหน้าต่าไม่น้อยกว่า 15 บาน
4. ครอบครองบ้านซึ่งมีอัตราภาษีจะต้องเสียภาษีในเขตมหานครลอนดอนประมาณ 30 ปอนด์ต่อปี หรือที่อื่น 20 ปอนด์ต่อปี

2.3.2.2.2 สิทธิและเสรีภาพต่างๆ ของสตรีอังกฤษ จัดแบ่งออกได้

ดังนี้

(1) สิทธิเสรีภาพของสตรีตามกฎหมายครอบครัวอังกฤษ

แต่เดิมมาตามกฎหมายของความเป็นเอกภาพทางการสมรสสตรีที่มีสามีโดยทั่วไปไม่มีสิทธิใด ๆ สิทธิของครอบครัวจะตกแก่ฝ่ายสามี ดังนั้น สามีจึงมีอำนาจเด็ดขาดทุกอย่างภายในครอบครัว แม้แต่สิทธิในการทำสัญญาใดๆ ด้วยตนเอง หญิงมีสามีก็ถูกจำกัดสิทธิตลอดมา นอกจากนั้น กฎหมายของอังกฤษยังได้ให้อาชญาสิทธิแก่สามีในการที่จะเขียนคำสั่งสอนภริยาได้ ภายใต้เงื่อนไขที่ไม่เรียวกที่เขียนตินั้นจะมีขนาดใหญ่กว่าขนาดหัวแม่มือของสามีได้⁴¹ แต่ต่อมาอังกฤษได้แก้ไขกฎหมายครอบครัวเพื่อให้สิทธิแก่สตรีให้สามารถจัดการ

⁴⁰ วีรพงษ์ บุญโญภาส, เอกสารประกอบคำบรรยายวิชาประวัติศาสตร์กฎหมายสากล
 ชั้นปีที่ 4, หน้า 24/6.

กับสินส่วนตัวของตนได้ หากได้แยกสินเดิมและสินส่วนตัวออกมาจากสินบริคณห์แล้ว กฎหมายครอบครัวในปีค.ศ.1857 ยังให้สตรีมีสิทธิเรียกร้องมรดกภายหลังการหย่าจากสามีตามคำพิพากษาของศาลได้

กฎหมายสมรสในปี 1918 บัญญัติขึ้นเพื่อทำลายล้างการสมรสที่กระทำทางพิธีศาสนา บทบัญญัตินี้ทำให้วิธีการสมรสง่ายขึ้น บุตรได้รับการรับรองว่ามีสิทธิเท่าเทียมไม่ว่าจะเกิดนอกหรือในสมรส เพราะกฎหมายฉบับนี้ไม่ยอมรับการอยู่กินฉันท์สามีภรรยาโดยไม่จดทะเบียนสมรส และส่วนใหญ่การสมรสทำกันในโบสถ์และไม่ได้มีการจดทะเบียนกัน วิธีการหย่าร้างก็ง่ายขึ้น โดยที่ฝ่ายที่ต้องการขอหย่าเพียงแต่ร้องขอไปยังศาลท้องถิ่น แต่ถ้าคู่กรณีทั้งคู่ต้องการหย่าร้างก็อาจส่งคำให้การของคู่สมรสไปยังสำนักงานทะเบียนท้องถิ่นว่า ทั้งคู่ต้องการหย่าร้างก็ได้รับการจดทะเบียนโดยทันที ยิ่งกว่านั้นในวันที่ 18 พฤศจิกายน 1920 ได้มีกฎหมายบัญญัติให้ทำกันได้โดยชอบด้วยกฎหมาย ถ้าหากได้ทำแห่งในโรงพยาบาลของรัฐ และไม่ต้องเสียค่าบริการด้วย ปี 1926 ได้มีการร่างกฎหมายเกี่ยวกับการสมรสโดยถือหลักการตามเดิม เพียงแต่เพิ่มการสมรสตามความเป็นจริงเข้าไปเท่านั้น⁴²

(2) สิทธิเสรีภาพและบทบาทของสตรีอังกฤษในทางการเมืองการปกครอง

ในด้านบทบาททางการเมืองการปกครองของสตรีอังกฤษนั้น มีปรากฏให้เห็น 2 ด้าน ด้านแรกได้ปรากฏในรูปของ “กฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ (The Act of Settlement, 1701)” ซึ่งบัญญัติให้เจ้าหญิงโซเฟียเป็นทายาทลำดับถัดไปที่จะสืบราชสมบัติในกรณีที่เจ้าหญิงแอนน์แห่งเดนมาร์กและพระเจ้าวิลเลียมไม่มีรัชทายาท⁴³ กฎหมายดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าสังคมในอดีตของประเทศอังกฤษนี้ได้ยอมรับบทบาทและอำนาจของสตรี โดยการยอมรับให้สตรีมีโอกาสในการเป็นรัชทายาทในการสืบทอดราชสันตติวงศ์ต่อไปได้ แม้จะมีข้อห้ามต่าง ๆ มากในการที่จะสืบทอดอำนาจนี้ก็ตาม

⁴¹ Sir Alfred Denning, *The Changing Law*, (London : Stevens and Sons, Ltd., 1953), p.79.

⁴² กัรร กัาประเสริฐ, *ประวัติศาสตร์กฎหมาย*, หน้า 48 - 49.

⁴³ วิษณุ เครืองาม, *กฎหมายรัฐธรรมนูญ*, หน้า 114.

ในด้านที่สองของสิทธิและบทบาททางการเมืองการปกครองของสตรีอังกฤษ ได้แก่ พัฒนาการของการเรียกร้องสิทธิเลือกตั้งของสตรีในอังกฤษ ซึ่งในอดีตมานั้นประชาชนทั่วไปยังไม่มีสิทธิในการเมืองการปกครองแต่อย่างใด ผู้ที่มีสิทธิเลือกตั้งแต่เดิมจะต้องเป็นคนร่ำรวยมีที่ดิน และมีรายได้ประจำตามที่ได้กำหนดไว้ในคุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง สตรีไม่มีสิทธิเลือกตั้ง ทำให้สิทธินี้เป็นของขุนนาง ชนชั้นสูง และคนร่ำรวยเท่านั้น ชนชั้นกลางและพวกกรรมกรยังไม่มีสิทธิใด ๆ ทั้งสิ้น จนกระทั่งในปี ค.ศ.1867 ได้มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้สิทธิทางการเมืองแก่กรรมกรในเมืองอีกหนึ่งล้านคนเพื่อเลือกตั้ง และในปี ค.ศ.1884 ได้ให้สิทธิแก่กรรมกรในเขตชนบท⁴⁴ ต่อมาในรัชกาลของพระเจ้าเอ็ดเวิร์ดที่ 3 ได้มีการปฏิรูปรัฐสภาซึ่งได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ ค.ศ.1815 จนถึง ค.ศ.1928 เป็นการดำเนินไปที่ละน้อยจนกระทั่งเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ คือ ให้สิทธิแก่พวกแคธอลิก ให้ตัดเทียมพวกโปรเตสแตนต์ ให้สิทธิแก่ชนชั้นกลางให้มีสิทธิเลือกตั้ง โดยเปลี่ยนแปลงคุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกตั้งเกี่ยวกับการมีรายได้ให้ลดน้อยลง ให้สิทธิแก่พวกชนชั้นกรรมกรอาชีพ และในที่สุดก็ให้สิทธิแก่สตรีเช่นเดียวกับบุรุษ⁴⁵ โดยมีวิวัฒนาการของการพัฒนาระบบประชาธิปไตยในประเทศอังกฤษ ดังนี้

พัฒนาระบบประชาธิปไตยในอังกฤษมีผลทำให้ชายชาวอังกฤษที่บรรลุนิติภาวะได้รับสิทธิในการเลือกตั้ง แต่ปรากฏว่าสตรีชาวอังกฤษยังไม่ได้รับสิทธิดังกล่าว ในปี ค.ศ.1903 นางแพนค์เฮิร์สท์ (EMMELINE PANKHURST ค.ศ.1857 – 1928) ได้ก่อตั้ง "สหภาพสังคมและการเมืองของสตรี" (WOMEN'S SOCIAL AND POLITICAL UNION) หรือที่รู้จักกันในนามของ "ขบวนการซัฟฟราเจต" (Suffragette) ขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายในการเรียกร้องขอสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้แก่สตรีอังกฤษ ความผิดหวังจากข้อเรียกร้องที่มีต่อรัฐบาลทำให้ขบวนการซัฟฟราเจตหันมาใช้วิธีการประท้วงอย่างรุนแรงจนทำให้สมาชิกของขบวนการถูกจับกุม บรรดานักโทษสตรีเหล่านี้จึงประท้วงด้วยการอดอาหารจนทางการต้องปล่อยตัวไป⁴⁶

⁴⁴ วิชัย ต้นศิริ, รัฐธรรมนูญประเทศตะวันตกและไทย กรณีศึกษาประวัติศาสตร์และกฎหมาย, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ : สถาบันนโยบายศึกษา, 2540), หน้า 15.

⁴⁵ ปราณี ศิริจันทพันธ์, ประวัติศาสตร์อังกฤษสมัยใหม่, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2540), หน้า 71-72.

⁴⁶ ศฤงคาร พันธุ์พงศ์, ประวัติศาสตร์ยุโรป 2, หน้า 250.

ในระหว่างที่กำลังเกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 (ค.ศ.1914 – 1918) อยู่นั้น นางฟังก์เฮิร์สท์ ได้นำกลุ่มสมาชิกออกช่วยเหลือประเทศด้วยการอาสาเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ทำงานทางด้านพยาบาลและงานทางด้านอาหาร ทั้งนี้เพราะชายชาวอังกฤษส่วนใหญ่ต้องออกไปรบ เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 1 ยุติลงรัฐบาลจึงตอบแทนการทำงานของกลุ่มสตรีชาวอังกฤษโดยรัฐสภาได้ผ่านพระราชบัญญัติ(The Fourth Reform Bill) โดยพระราชบัญญัติฉบับนี้ ระบุให้สิทธิแก่ชายทุกคนที่อายุ 21 ปีขึ้นไปแต่ให้สำหรับสตรีต้องมีอายุ 31 ปีขึ้นไปจึงจะได้รับสิทธิเลือกตั้ง ต่อมาในปี ค.ศ.1928 รัฐสภาอังกฤษได้ออกพระราชบัญญัติ (The Fifth Reform Bill) ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติการเลือกตั้งฉบับใหม่เพื่อให้ความเสมอภาคแก่สตรีที่ดัดเทียมชายในการมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาราษฎร คือ การขยายสิทธิในการเลือกตั้งให้แก่สตรีที่มีอายุตั้งแต่ 21 ปีขึ้นไปมีสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง จึงมีผลให้ทั้งบุรุษและสตรีชาวอังกฤษมีสิทธิเสมอภาคกันในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง⁴⁷

(3) สิทธิเสรีภาพของสตรีอังกฤษในการประกอบอาชีพและสิทธิเสรีภาพของสตรีในด้านการศึกษา

การปฏิวัติอุตสาหกรรมช่วงปี ค.ศ 17 – 18 ทำให้ผู้หญิงหลุดออกจากการผลิตในครัวเรือนและมีสภาพที่พึ่งพาผู้ชายทางเศรษฐกิจมากขึ้นและถูกกีดกันจากอาชีพต่าง ๆ ที่เปิดโอกาสให้เฉพาะกับผู้ชายน้อยลง แต่ขณะเดียวกันผู้หญิงก็ได้รับการศึกษามากขึ้น โดยเฉพาะผู้หญิงในชนชั้นสูงและชนชั้นกลาง⁴⁸ ต่อมาภายหลังปฏิวัติอุตสาหกรรมก่อให้เกิดสังคมมีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ หลายด้าน เช่น ฐานะของสตรีได้เปลี่ยนแปลงก้าวหน้าขึ้นมากคู่เคียงกับบุรุษ สตรีมีโอกาสได้รับการศึกษา สิทธิทางกฎหมายได้รับการแก้ไข การปฏิบัติและทัศนคติที่มีต่อหญิงในสังคมเริ่มดีขึ้น แต่การเรียกร้องสิทธิทางการเมืองกลับยังถูกยับยั้ง และถูกมองว่าเป็นสิ่งเหลวไหล

⁴⁷ Palmer, The Penguin Dictionary of modern history, pp.274-275, อ้างถึงในศตวรรษการพันธุวงศ์, ประวัติศาสตร์ยุโรป 2, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2540), หน้า 251.

⁴⁸ วารุณี ภูริสินสิทธ์, สตรีนิยม ขบวนการอุดมคติแห่งศตวรรษที่ 20, (โครงการจัดพิมพ์คปไฟ, 2545), หน้า 27.

การปฏิรูปเกิดขึ้นในแบบต่าง ๆ เช่น ค.ศ.1833 ได้มีการประกาศยกเลิกทาสทั่วอาณาจักร โดยรัฐบาลเป็นผู้จ่ายเงินเป็นค่าทดแทนให้ ต่อมาในปี 1834 เกิดกฎหมาย "New Poor Law" , กฎหมายโรงงาน (Factory Act) ซึ่งได้ขยายขอบเขตการคุ้มครองแรงงานจากฉบับปี 1802 ซึ่งระบุว่าโรงงานทอผ้าใช้แรงงานของเด็กอายุต่ำกว่า 9 ปีไม่ได้ และเด็กอายุระหว่าง 9-13 ปี ซึ่งทำงานไม่เกินวันละ 12 ชั่วโมงเปลี่ยนมาทำงานวันละ 8 ชั่วโมง และ 12 ชั่วโมง สำหรับเด็กอายุ 13-18 ปี และโรงงานยังต้องจัดสอนหนังสือให้เด็กอีกวันละ 2 ชั่วโมง นอกจากนี้ยังได้ตั้งหน่วยงานตรวจตราให้โรงงานปฏิบัติตามกฎหมาย ได้มีการห้ามใช้เด็กและสตรีทำงานในเมืองถ่านหินรวมทั้งมีการปรับปรุงสภาพการทำงานอื่น ๆ อีก⁴⁹ ซึ่งถือเป็นการขยายความคุ้มครองให้แก่แรงงานเด็กและสตรีให้ได้รับความเป็นธรรมในการใช้แรงงาน เช่นเดียวกับเพศชาย

2.3.2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของสตรีอเมริกา

2.3.2.3.1 พัฒนาการของการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ

เมื่อสงครามระหว่างมลรัฐของประเทศสหรัฐอเมริกากับอังกฤษได้สิ้นสุดลง ในปี ค.ศ.1789 อเมริกาได้จัดทำรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกาขึ้นเพื่อรับรองและคุ้มครองสิทธิของบุคคลหลายประการด้วยกัน เริ่มแต่อารัมภบทซึ่งได้ยืนยันรับรองสิทธิใน The Declaration of Independence และรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้แสดงวัตถุประสงค์ในการร่างไว้ด้วยว่า "เราประชาชนแห่งสหรัฐ เพื่อที่จะจัดตั้งสหภาพที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพื่อที่จะสถาปนาความยุติธรรม เพื่อที่จะประกันความสงบภายใน เพื่อที่จะทำให้มั่นคงซึ่งเสรีภาพที่ได้รับมาแก่ตัวของเราเองและชนชั้นหลัง จึงได้บัญญัติและสถาปนารัฐธรรมนูญฉบับนี้ไว้สำหรับสหรัฐอเมริกา..." การคุ้มครองสิทธิที่สำคัญ ๆ เช่น

1. ห้ามมิให้รัฐสภาดำเนินการ Writ of Habeas Corpus เว้นแต่ในเวลาเกิดกบฏหรือการก่อกวนความปลอดภัยสาธารณะ

⁴⁹ น้ำเงิน บุญเปียม, ประวัติศาสตร์ยุโรปสมัยใหม่ ค.ศ.1789-1914, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2536), หน้า 121.

2. จะออกกฎหมายลงโทษผู้กระทำผิดโดยมิได้มีการพิจารณาคดีในศาลไม่ได้
3. จะออกกฎหมายที่มีผลย้อนหลังไม่ได้
4. การพิจารณาคดีทุกเรื่องให้กระทำโดยลูกขุน เว้นแต่กรณีที่รัฐสภาลงมติกล่าวโทษ ณ สถานที่กระทำความผิด หรือตามที่รัฐสภาจะได้กำหนดโดยกฎหมาย
5. ห้ามมิให้ลงโทษผู้ใดฐานกบฏ เว้นเสียแต่ในคำให้การของพยานสองคนจะแสดงให้เห็นออกมาอย่างเด่นชัดเท่านั้น หรือจำเลยสารภาพในศาลโดยเปิดเผย
6. พลเมืองของแต่ละรัฐได้รับเอกสิทธิ์และความคุ้มกันในมลรัฐอื่นๆ ด้วย
7. ห้ามมิให้ถือเอาศาสนาเป็นเครื่องกำหนดคุณสมบัติในการเข้ารับตำแหน่ง หรือการมอบหมายให้ปฏิบัติงานสาธารณะของสหรัฐ ฯ

เมื่อ ค.ศ. 1791 ได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาอีกหลายข้อเพื่อรับรองสิทธิของประชาชนอเมริกันบางประการ และได้ห้ามมิให้รัฐสภาออกกฎหมายซึ่งเป็นการละเมิดเสรีภาพส่วนบุคคลเช่นว่านี้ ให้ประกันแก่เสรีภาพในทางศาสนา เสรีภาพในการพูด เสรีภาพของหนังสือพิมพ์ เสรีภาพในการประชุม เสรีภาพในการร้องเรียนต่อรัฐบาล ห้ามมิให้ศาลวางโทษที่ทารุณและผิดธรรมดา ฯ

ต่อมาเมื่อสหรัฐอเมริกาได้ประกาศเลิกทาสและถือว่าการมีทาสเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายแล้ว ก็ได้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญห้ามมิให้มีทาสหรือการรับใช้โดยไม่สมัครใจในสหรัฐหรือที่อื่น ๆ อันอยู่ในอำนาจของสหรัฐ เว้นแต่จะเป็นการลงโทษสำหรับความผิดอาญาซึ่งบุคคลนั้นได้ถูกตัดสินว่ากระทำผิด และต่อมาในค.ศ. 1868 สหรัฐอเมริกาก็ได้แก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อรับรองให้พวกทาสมีฐานะเป็นพลเมืองและได้สิทธิต่าง ๆ ในฐานะเช่นนั้นด้วย และย้ำว่าสิทธิของ

พลเมืองแห่งรัฐในอันที่จะออกเสียงเลือกตั้งจะถูกปฏิเสธหรือตัดทอนโดยรัฐหรือมลรัฐใด ๆ โดยคำนึงถึงเชื้อชาติ ผิว หรือการเป็นทาสมาก่อนไม่ได้⁵⁰

2.3.2.3.2 สิทธิเสรีภาพต่างๆ ของสตรีอเมริกัน

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 บทบาทของสตรีมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก อาทิเช่น สตรีสามารถทำงานนอกบ้านได้โดยไม่ต้องมีผู้ควบคุม มีโอกาสได้รับการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย และมีความเสมอภาคในชีวิตส่วนตัวเท่า ๆ กับชาย อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปแล้ว สถานะของสตรีอเมริกันได้รับการยกย่องจากผู้ชายมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งประเทศมากกว่าชาติที่เจริญแล้วอื่น ๆ สตรีอเมริกันก็พอใจที่จะยื่นเคียงบ่าเคียงไหล่กับชายมากกว่าเป็นช่างทำหลัง ไม่ว่าจะด้านการศึกษา การรับผิดชอบต่อสังคมหรือเศรษฐกิจ ทำธุรกิจการค้าด้วยตนเอง เป็นเจ้าของทรัพย์สิน สมบัติความมั่งคั่งของประเทศไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่ง มีอิสระเสรีเต็มที่ภายในบ้านและนอกบ้าน ช่วยการปฏิรูปสังคม เช่น การเลิกทาส การสังคมนิยมต่าง ๆ การประชุมเรียกร้องสิทธิสตรีครั้งสำคัญเมื่อ ค.ศ. 1848 ที่เมืองนิวยอร์ก กล่าวว่า มิใช่ชายเท่านั้นที่เกิดมาเท่าเทียมกันหมด ดังที่จารึกไว้ใน คำประกาศอิสรภาพเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม ค.ศ. 1776 ว่า "ชายทั้งหมดเกิดมาเท่าเทียมกัน" แต่เปลี่ยนเป็นทั้งชายและหญิงต่างก็เกิดมาสิทธิเท่าเทียมกัน "ชายหญิงทั้งหลายเกิดมาเท่าเทียมกัน"⁵¹ (all men and women are created equal) นับว่าอิสระและเสรีภาพที่สตรีอเมริกันได้รับเป็นแบบฉบับของสตรีสมัยใหม่

(1) สิทธิเสรีภาพของสตรีตามกฎหมายครอบครัวอเมริกัน

ประเทศสหรัฐอเมริกาในศตวรรษที่ 19 มีการพัฒนาอย่างรวดเร็วในหลายด้าน เนื่องจากนวัตกรรมทางเทคโนโลยี แต่บทบาทและหน้าที่ของสตรีไม่ได้พัฒนาตามไปด้วย ผู้หญิงอเมริกันในศตวรรษนี้ ไม่มีสิทธิและไม่มีความเสมอภาคเท่าเทียมกับผู้ชาย ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วจะไร้ตัวตน เพราะกลายเป็นสมบัติของสามีตามกฎหมายที่ยึดถือปฏิบัติกัน เรียกว่า English Common Law เซอร์วิลเลียม แบล็คสโตน (Sir William Blackstone) ตีความสถานภาพสตรีที่สมรสแล้วว่า หญิงที่สมรสแล้วไม่มีสถานภาพเป็นบุคคลตามกฎหมายแต่ให้ถือว่าเป็นส่วน

⁵⁰ กุลพล พลวัน, *ปัญหาการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยสหประชาชาติ*, หน้า 15-17.

⁵¹ สมร นิติทัศน์ประภาส, *คำบรรยายวิชาอารยธรรมอเมริกัน*, (พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2512), หน้า 65.

หนึ่งของสามีผู้จะดำเนินการแทนภรรยาในทุกกรณี "By marriage, the very being of legal existence of a woman is suspended, of at least it is incorporated or consolidated into that of the husband, under whose wing, protection, and cover she performs everything, and she is therefore called in our law a femme covert."⁵²

เมื่อผู้หญิงไม่มีสิทธิทางกฎหมาย ผู้หญิงไม่สามารถฟ้องร้องผู้ใดได้ สามีจะเป็นผู้รับผิดชอบการกระทำทุกอย่างของภรรยา รวมทั้งหนี้สินทั้งหมด ประเพณีปฏิบัติและกฎหมายเหล่านี้รักรอนสิทธิและเสรีภาพของผู้หญิง โดยเฉพาะในกรณีที่ผู้หญิงไม่มีสิทธิครอบครองทรัพย์สินใด ๆ เมื่อสามีเสียชีวิตก่อนทำพินัยกรรมภรรยาแทบจะไม่ได้รับมรดกใด ๆ แต่สามีสามารถมีส่วนแบ่งในทรัพย์สินส่วนตัวของภรรยา ในกรณีที่สามีภรรยาแยกกันอยู่สามีได้รับสิทธิขาดในการเป็นผู้ดูแลบุตร สามี ภรรยาได้รับอนุญาตให้หย่าขาดจากกันได้โดยถูกต้องตามกฎหมายในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 อย่างไรก็ตามได้มีการแก้ไขกฎหมายเพื่อให้สตรีมีสิทธิในทางศาล สิทธิในการเรียกร้องมรดกและทรัพย์สินที่เป็นชื่อของตัวเองได้โดยในปี ค.ศ.1860 มลรัฐทั้ง 14 มลรัฐได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติทรัพย์สินของสตรีที่สมรสแล้ว (Married Women's Property Acts)⁵³

หลักกฎหมาย Equity ได้ถูกพัฒนาจึงโดยประเทศอังกฤษ โดยให้ความสำคัญกับสิทธิที่เท่าเทียมกันมากกว่าประเพณีที่มีมาแต่เดิม หลัก Equity นี้ส่งผลต่อสิทธิทางกฎหมายของสตรีในสหรัฐอเมริกา เช่น สตรีมีสิทธิที่จะฟ้องร้องสามีของตนเองได้ ต่อมาในปี ค.ศ.1839 มลรัฐมิสซิสซิปปี และในปี ค.ศ.1848 มลรัฐนิวยอร์ก ก็ได้ผ่านกฎหมายที่อนุญาตให้สตรีที่แต่งงานแล้วมีทรัพย์สินเป็นของตัวเองได้หลังจากที่แยกกันอยู่กับสามีแล้ว โดยกฎหมายที่เกี่ยวกับการหย่าร้างนี้โดยทั่วไปกฎหมายได้ให้สิทธิแก่สามีที่จะควบคุมทั้งในเรื่องของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินและบุตร

⁵² Sandra M.Gilbert and Susan Gubar. The Norton Anthology of Literature by Women: The Tradition in English. New York: W.W.Norton & Company, 1985: 171. อ้างถึงใน ระพีณ ทองระอา, **นักประพันธ์สตรี**, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542), หน้า 110.

⁵³ ระพีณ ทองระอา, **นักประพันธ์สตรี**, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542), หน้า 112.

(2) สิทธิเสรีภาพและบทบาทของสตรีอเมริกันในทางการเมืองการปกครอง

สำหรับสิทธิทางการเมือง สตรีอเมริกันได้ช้ากว่าสิทธิด้านอื่น ๆ เนื่องจากรัฐธรรมนูญให้สิทธิแต่ละรัฐกำหนดเรื่องการออกเสียงเอง จึงมีหลายรัฐที่ไม่ยอมให้สิทธินี้แก่สตรี จนกระทั่งคริสต์ศตวรรษที่ 17 บรรดาสตรีจึงได้เริ่มรวมตัวเป็นกลุ่มเพื่อเรียกร้องสิทธิทางการเมืองโดยการจัดตั้งสมาคมสตรีแห่งชาติเพื่อการมีสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้ง (The National American Woman Suffrage Association) ซึ่งได้รับอิทธิพลจากนักคิดและนักเขียนสตรี อลิซาเบธ เคดี- สแตนตัน (Elizabeth Cady Stanton) ผู้นำสตรีในขบวนการเรียกร้องสิทธิสตรี และแมรี วูลสโตน-คราฟท์ ก๊อดวิน (Mary Wollstonecraft Godwin) จึงเรียกร้องให้รัฐบาลอเมริกันออกกฎหมายยินยอมให้สตรีมีสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งเท่าเทียมกับชาย โดยการกระตุ้นให้สภาท้องถิ่นแก้ไขพระราชบัญญัติเลือกตั้ง แต่ก็โดนคัดค้านจากบรรดานักธุรกิจ รวมถึงนักการเมืองและสตรีที่ยากจนและการศึกษาน้อยก็ไม่ให้การสนับสนุนมากนัก

ในช่วงต้นปีค.ศ.1800 นั้นสตรียังไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมือง จนกระทั่งในปี ค.ศ.1820 สตรีจึงเริ่มเรียกร้องและเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการเมืองและสัมฤทธิ์ผลในบางรัฐในช่วงแรก คือ รัฐในทางตะวันออกได้ให้สิทธิทางการเมืองแก่สตรีก่อนภาคอื่น ๆ เนื่องจากสตรีใช้แรงงานเคียงคู่กับบุรุษตลอดเวลา ผู้ชายยอมรับว่างานในท้องทุ่งหรือการสร้างบ้านเมืองก็ตามไม่อาจสำเร็จลงได้โดยไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้หญิง ดังนั้นในปี 1869 รัฐสภาของสหรัฐอเมริกาจึงได้เสนอรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมข้อ 15 ซึ่งกำหนดถึงสิทธิในการเลือกตั้งว่า มลรัฐไม่สามารถจำกัดสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้ง โดยเหตุแห่งสีผิวหรือเชื้อชาติของบุคคลซึ่งได้รับการให้สัตยาบันในปี 1870⁵⁴ ต่อมารัฐไวโอมิง(Wyoming) และมลรัฐยูทาห์(Utah) ได้ให้สิทธิในการเลือกตั้งแก่สตรีในปี ค.ศ.1870 , รัฐโคโรราโด(Colorado) และรัฐไอดาโฮ(Idaho) ก็ให้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งแก่สตรีในปี ค.ศ.1896⁵⁵ แต่บทบาทในทางการเมืองของสตรียังมีน้อยมาก จนกระทั่งปีค.ศ.1917 Jeanette Rankin แห่งมลรัฐมอนทานา ได้รับเลือกให้เป็นสมาชิก

⁵⁴ วีรพงษ์ บุญโญภาส, เอกสารประกอบคำบรรยายวิชาประวัติศาสตร์กฎหมายสากล
ชั้นปีที่ 4, หน้า 48.

⁵⁵ ระพีณ ทองระอา, นักประพันธ์สตรี, หน้า 112.

ผู้แทนราษฎร หลังจากนั้นสตรีก็ได้มีโอกาสในทางการเมืองมากขึ้น โดยการได้รับโอกาสทางการเมืองเรื่อยมา

ปี ค.ศ.1918 สภาผู้แทนราษฎรก็ได้ผ่านพระราชบัญญัติแก้ไขรัฐธรรมนูญ ให้สิทธิสตรีในการออกเสียงเลือกตั้งได้ และสภาสูงได้ยอมรับกฎหมายนี้ปีถัดมา และเมื่อปี ค.ศ.1920 มีการเลือกตั้งประธานาธิบดีมีหญิงซึ่งมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งถึง 26 ล้านคน ปัจจุบันสตรีอเมริกันก็ได้ให้ความสำคัญกับการเมืองซึ่งแสดงออกโดยการให้สิทธิในการออกเสียงมากกว่าชาย⁵⁶

(3) สิทธิเสรีภาพของสตรีอเมริกันในการประกอบอาชีพและการเรียกร้องสิทธิ

แรงงานหญิงได้ช่วงต้นคริสต์วรรษที่ 1800 เป็นสิ่งที่หาได้ยากจนกระทั่งในปี ค.ศ.1820 เกษตรกรหญิงจำเป็นต้องช่วยเหลือปัญหาทางการเงินของครอบครัวจึงได้เริ่มต้นทำงานนอกบ้าน โดยการยอมรับให้ผู้หญิงทำงานในโรงงานและในธุรกิจต่าง ผู้หญิงเริ่มออกมาทำงานนอกบ้านมากขึ้นโดยเฉพาะในอุตสาหกรรมสิ่งทอ ผู้หญิงรวมถึงเด็กเหล่านี้ทำงานวันละ 12 ชั่วโมงต่อวัน เมื่อวันที่ 8 มีนาคม ค.ศ.1857 กลุ่มผู้ใช้แรงงานสตรีจากโรงงานทอผ้าและตัดเย็บเครื่องนุ่งห่ม ในมลรัฐนิวยอร์กได้พากันเดินขบวนประท้วงต่อต้านการทำงานที่ไม่มีมนุษยธรรมและค่าแรงที่ต่ำ เพื่อเรียกร้องสิทธิในการทำงานและให้มีการรับรองสภาพการทำงานของสตรีที่ดียิ่งขึ้น โดยเรียกร้องเพิ่มค่าจ้างและปรับปรุงสภาพการทำงาน แต่แล้วเหตุการณ์ก็จบลงด้วยการฆาตกรรมโหดคนงานหญิง 119 คน โดยการเผาโรงงานในขณะที่คนงานหญิงกำลังประท้วงอยู่ สองปีต่อมาประมาณเดือนมีนาคมสตรีเหล่านี้ได้รวมตัวกันเพื่อเรียกร้องสิทธิเบื้องต้นที่พวกเขาควรจะได้รับในด้านแรงงานในสถานที่ทำงาน ความเจริญเติบโตทางอุตสาหกรรมและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้ความต้องการแรงงานสตรีมีเพิ่มมากขึ้น แม้ว่าผู้หญิงจะทำงานในปริมาณเท่ากับผู้ชายแต่ผู้หญิงได้รับค่าตอบแทนน้อยกว่า สภาพความแออัดในโรงงาน ความไม่ปลอดภัยเนื่องจากสภาพของเครื่องจักรกล และการกดขี่ค่าแรงก็นำไปสู่การประท้วงที่รุนแรงหลายครั้ง อาทิ ในปีค.ศ. 1907 กรรมกรสตรีในโรงงานทอผ้าได้ลุกฮือขึ้นเดินขบวนประท้วงการเอา

⁵⁶ Eleanor Flexner, "women suffrage" The New Book of knowledge (New York : Grolier Incorporated,1970) ,pp.211-213.

เปรียบกตซี ขุดรีด ทารุณ จากนายจ้างที่เห็นผลผลิตสำคัญกว่าชีวิตคน ณ เมืองชิคาโก สหรัฐอเมริกา ภายใต้การนำของ คลารา เซทกิน โดยเรียกร้องให้นายจ้างลดเวลาทำงานจากวันละ 12-15 ชั่วโมง ให้เหลือวันละ 8 ชั่วโมงพร้อมทั้งให้ปรับปรุงสวัสดิการภายในโรงงาน จนกระทั่งใน ค.ศ. 1910 สหรัฐอเมริกาก็ได้เริ่มร่างกฎหมายเพื่อกำหนดเวลาทำงานและเงื่อนไขในการของผู้หญิง และเด็กเพื่อปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น

ผู้หญิงในช่วงปฏิวัติอุตสาหกรรมจะได้รับค่าแรงน้อยกว่าผู้ชายมาก โดยได้รับค่าตอบแทนเพียง 2 ใน 3 ของค่าตอบแทนที่ผู้ชายได้รับจากการทำงานคล้ายคลึงกัน ทำให้ผู้หญิงจำนวนมากจำเป็นต้องหารายได้พิเศษเพิ่มเติมด้วยการค้าประเวณี ช่วงปี ค.ศ. 1840 ถึง ค.ศ. 1880 อาชีพจัดหาหญิงบริการเป็นอาชีพที่รุ่งเรือง หญิงชาวจีนจำนวนมากถูกลักพาตัวและลักลอบนำเข้ามาเป็นหญิงโสเภณีให้บริการแก่ชายชาวจีน หรือบางรายถูกซื้อตัวไปเป็นอนุภรรยาของชายผิวขาวที่มีฐานะดี หญิงโสเภณีเหล่านี้ถูกทารุณและถูกล่อลวงให้เสพยาเสพติดคือฝิ่น ทำให้มีสุขภาพที่ทรุดโทรมและเสียชีวิตตั้งแต่อายุน้อย บาทหลวงจากเมืองซานฟรานซิสโกได้บรรยายสภาพที่น่าสงสารของหญิงบริการเหล่านี้ต่อคณะกรรมการร่างกฎหมายของมลรัฐแคลิฟอร์เนียในปี ค.ศ. 1876 ว่าหญิงเหล่านี้ถูกกักขังเยี่ยงทาส ถูกลักพาหรือซื้อมาจากประเทศจีน เมื่อนำมาประกอบอาชีพเป็นโสเภณีได้ระยะหนึ่งแล้วพวกเจ้าของกิจการมักจะล่อลวงให้เป็นหนี้สินทำให้ยากที่จะไถ่ถอนตนเองให้เป็นอิสระได้ ต่อมาจะตกเป็นทาสไปตลอดชีวิต บางครั้งผู้หญิงเหล่านี้ต้องเสพยาเสพติดเพื่อฆ่าตัวตายให้พ้นจากความทรมาน พวกเธอมักมาพำนักที่พักฟื้นด้วยความฟุ้งซ่าน เสียชีวิตเพราะถูกทารุณกรรมเมื่อหารายได้ไม่พอเพียงแก่ความต้องการของเจ้ากิจการ เมื่อหมดสภาพและไม่สามารถหารายได้ได้อีกหญิงเหล่านี้มักถูกปล่อยให้อดตายไปอย่างทุกข์ทรมาน

The women . . . are held as slaves. They are bought or stolen in China and brought here . . . after the term of prostitution service is up, the owners so manage as to have the women in debt more than ever, so that their slavery becomes life-long . . . Sometimes women take opium to kill themselves . . . They have come to the asylum all bruises. They are beaten and punished cruelly if they fail to make any money. When they become worn out and unable to make more money, they are turned out to die." (Clinton 118)

นอกจากอาชีพหญิงบริการและการทำงานในโรงงานต่าง ๆ แล้ว ผู้หญิงยังมีอาชีพหลากหลาย อาทิ ช่างเย็บผ้า ชักรีด และคนรับใช้ตามบ้าน โดยหญิงที่ทำงานตาม

บ้านเหล่านี้มีอิสรภาพน้อยกว่าหญิงที่ทำงานในฟาร์ม ในไร่ หรือในโรงงานอุตสาหกรรม หญิงรับใช้มักอาศัยอยู่กับนายจ้าง รับประทานอาหารที่เหลือจากนายจ้าง สวมเสื้อผ้าเก่าของนายจ้างและได้รับค่าตอบแทนน้อยแต่ทำงานนานหลายชั่วโมง คือ ก่อนนายจ้างตื่นนอนและเลิกทำงานเมื่อนายจ้างเข้านอนหมดแล้ว นอกจากนี้หญิงรับใช้มักจะมีวันหยุดน้อยและไม่ค่อยมีโอกาสแต่งงานสตรีอเมริกันชนชั้นกรรมกรผู้ได้รับการศึกษาก็ต้องทำงานหนักและได้รับการกดขี่เรื่องค่าตอบแทนเช่นเดียวกัน หญิงที่มีอาชีพเป็นช่างเย็บเสื้อผ้าได้ค่าตอบแทนเพียง 1 ดอลลาร์ 25 เซ็นต์จากการทำงาน 6 วันต่อสัปดาห์ตั้งแต่เช้ามีดจนค่ำ ในขณะที่สตรีที่ทำงานในโรงงานได้รับค่าตอบแทนสัปดาห์ละ 2 เหรียญสหรัฐซึ่งแทบจะไม่พอยังชีพและเป็นค่าตอบแทนต่ำกว่าค่าแรงกรรมกรชายมาก การต่อสู้เพื่อความเสมอภาคของสตรีอเมริกันเกิดขึ้นเนื่องจากความอยุติธรรมเหล่านี้⁵⁷ แต่ก็ยังมีกิจการอีกหลายอย่างที่ไม่ยอมเชื่อถือสตรี เช่น ธนาคารไม่ยอมให้เครดิตกู้ยืมนอกจากได้รับการรับรองจากสามี หญิงจะซื้อบ้านผ่อนส่งเองไม่ได้ สิ่งเหล่านี้เป็นเหตุให้เกิดขบวนการปลดแอกสตรีขึ้นในปี ค.ศ.1919 โดยมีเป้าหมายโจมตีบทบาทและปัญหาการใช้แรงงาน

(4) สิทธิเสรีภาพของสตรีอเมริกันในด้านการศึกษา

ประวัติการศึกษาของประเทศอเมริกานี้ แบ่งออกได้เป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 สมัยอาณานิคม (ระหว่างปีค.ศ.1600 – ค.ศ.1700) เป็นช่วงที่สหรัฐอเมริกาเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ

ระยะที่ 2 ช่วงที่สหรัฐอเมริกาพ้นจากการเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ (ระหว่างปีค.ศ.1770 – ค.ศ.1870)

ระยะที่ 3 ช่วงการศึกษาแบบประชาธิปไตย (ระหว่างปีค.ศ.1870 – ค.ศ.1960) ช่วงนี้ได้มีกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาภาคบังคับให้แก่เด็กทุกคน ๆ ต้องเรียนหนังสือจนอายุครบ 16 ปี (ปัจจุบันเพิ่มเป็น 18 ปี ผู้ที่เรียนซ้ำอาจได้รับการอนุโลมให้ถึงอายุ 17 ปี แต่จะต้องได้รับความยินยอมจากครูผู้สอน) รัฐเป็นผู้ควบคุมจัดการฝึกหัดครู หลักสูตร ตลอดจนกำหนดแบบเรียนต่าง ๆ จุดมุ่งหมายของการศึกษาในระบอบประชาธิปไตยคือ ให้ประชาชนทั่วไปได้รับการศึกษามากขึ้น มีการปกครองแบบกระจายอำนาจ เปิดโอกาสให้แต่ละรัฐจัดการศึกษาด้วย

⁵⁷ ระพีพน ทองระอา, นักประพันธ์สตรี, หน้า 101 – 103.

ตนเอง ชาวอเมริกันเชื่อว่าการศึกษาเป็นทางไปสู่การดำเนินชีวิตที่ดี ในชุมชนที่มีเสรีและมีประชาธิปไตย สิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลคือทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมในการศึกษา

สำหรับการศึกษาของสตรีในช่วงปี ค.ศ.1800 เป็นต้นมานั้น เริ่มแรกสตรีไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัย แต่ถ้าสตรีต้องการที่จะเรียนต่อจะต้องเป็นการเรียนส่วนตัวเพราะว่าผู้หญิงถูกตัดสินว่าเป็นเพศที่สติปัญญาไม่ดีจึงไม่สามารถเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัยได้ ต่อมาสตรีจึงได้เรียกร้องสิทธิในการศึกษาที่พวกเขาควรจะได้รับ แต่สตรีอเมริกันยังต้องเผชิญกับการแบ่งแยกทางการศึกษาเช่นเดิม กล่าวคือ สตรีอเมริกันมีโอกาสรับการศึกษาในโรงเรียนในระดับประถมและมัธยมแต่ไม่ได้รับการสนับสนุนให้ศึกษาในระดับอุดมศึกษา สตรีอเมริกันที่มีความรู้และเห็นความสำคัญของการศึกษาเพื่อสตรี อาทิ เอ็มมา วิลลาร์ด (Emma Willard) แคทเธอรีน บีชเชอร์ (Catherine Beecher) และแมรี ลีออน (Mary Leon) ได้ก่อตั้งสถานศึกษาสำหรับสตรีขึ้นเพื่อให้สตรีมีความรู้ทั้งทางวิชาการแขนงต่าง ๆ อาทิ ปรัชญา ดาราศาสตร์ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ วรรณคดี และภาษาโบราณ รวมทั้งศิลปะเกี่ยวกับการเรือนและจริยธรรมเพื่อให้สตรีที่จบการศึกษามีความรู้ทางวิชาการพอที่จะหาเลี้ยงชีพด้วยการเป็นครูและเป็นแม่ศรีเรือนและศรีภรรยาที่ดี

แต่แม้ว่าจะมีการจัดให้มีสถาบันระดับอุดมศึกษาสำหรับผู้หญิงแต่หลักสูตรที่ใช้ในสถาบันเหล่านั้นแตกต่างจากหลักสูตรที่ใช้ในสถาบันการศึกษาของผู้ชาย ในช่วงทศวรรษที่ 1840 และ 1850 ซาราห์ โจเซฟา เฮล (Sarah Josepha Hale) บรรณารักษนิเทศสาร Godey's Lady's Book รณรงค์ให้มีการจัดตั้งโรงเรียนมัธยมสำหรับเด็กหญิง และในปีค.ศ.1860 เธอเรียกร้องให้รัฐสนับสนุนการก่อตั้งวิทยาลัยสำหรับผู้หญิงเพื่อสนองความต้องการบุคลากรครูที่มีมากขึ้นเนื่องจากรัฐมีนโยบายจะให้บริการการศึกษาภาคบังคับแก่เยาวชนโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายใด ๆ ผลจากความสำนึกของบุคคลในชาติในเรื่องของความสำคัญทางการศึกษาของสตรีทำให้วิทยาลัยหลายแห่งจัดการศึกษาแบบสหศึกษา เช่น วิทยาลัยโอเบอร์ลิน (Oberlin College) ใน มลรัฐโอไฮโอเป็นวิทยาลัยแห่งแรกที่เปิดรับนักศึกษาทั้งเพศชายและเพศหญิง และไม่จำกัดสีผิว แม้ว่าผู้หญิงจะไม่ได้ได้รับความเสมอภาคเช่นเดียวกับเพศชายแต่พวกเขาก็ได้รับโอกาสในการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น โดยการเปิดเป็นสหศึกษาในปีค.ศ. 1833 และประกาศปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิตแก่บัณฑิตหญิง 3 คนแรกในปีค.ศ.1841 หลังจากนั้นก็มีวิทยาลัยอื่น ๆ เปิดการศึกษาในระบบสหศึกษาตามมา แต่ความเท่าเทียมกันในทางการศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีขึ้นอย่างแท้จริง ในปีค.ศ.1848 นักศึกษาหญิงที่ไปเข้าเรียนหลักสูตรการแพทย์

ที่มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดได้รับการปฏิเสธ⁵⁸ แพทยสภาแห่งสหรัฐอเมริกา (American Medical Association) ได้จัดตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1846 โดยในระยะแรกนั้นได้ห้ามไม่ให้สตรีเป็นสมาชิกของสมาคม แต่ต่อมาได้มีการจัดตั้งวิทยาลัยสำหรับแพทย์หญิงขึ้นในมลรัฐเพนซิลวาเนียในปี ค.ศ. 1850 โดยในปี ค.ศ. 1910 สตรีได้ตั้งโรงเรียนแพทย์ขึ้นหลายโรงเรียน และในปี ค.ศ. 1915 แพทยสภาก็เริ่มยอมรับสตรีให้เป็นสมาชิกในสมาคมได้

(5) สิทธิเสรีภาพของสตรีในการรวมกลุ่ม

ในสังคมอเมริกันสตรีส่วนมากจะรวมตัวกันเพื่อเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ เช่น

1. การรวมกันเพื่อต่อต้านแอลกอฮอล์ โดยในปี ค.ศ. 1826 สตรีอเมริกันได้รวมตัวกันเพื่อต่อต้านและลดการบริโภคแอลกอฮอล์ของผู้ชายอเมริกันและเด็ก เพราะในขณะนั้นการดื่มแอลกอฮอล์ถือว่าเป็นเรื่องปกติของสังคม กลุ่มสตรีเหล่านี้ไม่ต้องการให้เด็ก ๆ เติบโตขึ้นในสภาพสังคมที่แวดล้อมด้วยแอลกอฮอล์หรือปัญหาทางสุขภาพร่างกายที่จะตามมาจากการดื่มแอลกอฮอล์ เพราะเป็นเหตุให้ผู้หญิงทุกขัทรมาณทางร่างกาย จิตใจ และกระทบกระเทือนระบบเศรษฐกิจของครอบครัว กลุ่มสตรีนี้จึงได้จัดการประชุมอยู่บ่อยครั้งและในปี ค.ศ. 1851 ก็นับว่าก้าวแรกของความสำเร็จในการรวมตัวกันเพื่อรณรงค์ในครั้งนี้คือการจัดตั้งมูลนิธิระดับชาติเพื่อร่างกฎหมายต่อต้านแอลกอฮอล์ และประสบความสำเร็จในปี ค.ศ. 1919 โดยสหรัฐอเมริกาออกกฎหมายห้ามการผลิต การนำเข้า การส่งออกและการขายสุราหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์เจือปนในประเทศสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้สมาคมยังประสบความสำเร็จในการเรียกร้องให้รัฐบาลอเมริกันออกกฎหมายบังคับให้โรงเรียนให้ความรู้แก่นักเรียนเรื่องโทษของเครื่องดื่มที่แอลกอฮอล์อีกด้วยและกฎหมายนี้มีผลบังคับใช้ในชวงปี ค.ศ. 1920 ถึงปี ค.ศ. 1933⁵⁹

2. การมีส่วนร่วมในขบวนการเรียกร้องให้ปลดปล่อยทาส⁶⁰ ในช่วงทศวรรษที่ 1830 สตรีอเมริกันจำนวนมากเข้าร่วมในการต่อสู้เรียกร้องให้ปลดปล่อยทาสผิวดำทางภาคใต้ของประเทศ สตรีเหล่านี้เข้าร่วมในขบวนการรถไฟใต้ดินคอยช่วยเหลือทาสที่หลบหนีให้

⁵⁸ ระพีณ ทองระอา, นักประพันธ์สตรี, หน้า 114-116.

⁵⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 206.

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 110.

ปลอดภัย สตรีจำนวนมากเป็นสมาชิกสมาคมสตรีต่อต้านการมีทาสแห่งชาติ (The National Female Anti-Slavery Society) ที่ก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1837 โดยมูลนิธิที่จัดตั้งขึ้นนี้สตรีหลายคนได้เข้ามามีส่วนร่วมโดยพวกเขาได้เลิกล้มระบบทาสในสังคมและเคลื่อนไหวทางการเมืองและเรียกร้องสิทธิของสตรีในอีกไม่กี่ปีต่อมา

3. ในปี 1866 ได้เกิด "สหภาพแรงงานแห่งชาติ" ในรัฐแมริแลนด์ แต่ในที่สุดสหภาพนี้ก็สลายตัวไปเพราะสถานการณ์ทางการเมือง ต่อมาได้มีการตั้งสหภาพขึ้นอีกชื่อ "สหภาพกรรมกรแห่งอเมริกา" ในปี 1886 เช่นกัน ซึ่งมีอิทธิพลมากในเวลาต่อมาเพราะได้มีการนัดหยุดงานซึ่งถือเป็นสิ่งผิดกฎหมาย เมื่อสหภาพเริ่มมีบทบาทมากขึ้นก็สามารถโน้มน้าวใจฝ่ายนิติบัญญัติของมลรัฐให้ออกกฎหมายสนับสนุนตน ก่อให้เกิดกฎหมายมลรัฐเกี่ยวกับแรงงานขึ้นมากในยุคนี้ แต่กฎหมายแรงงานเหล่านี้ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เพราะส่วนมากแล้วเป็นกฎหมายที่ขัดรัฐธรรมนูญสหรัฐ แต่ในที่สุดศาลก็ทนนายจ้างใช้แรงงานเด็กและผู้หญิงไม่ได้ จึงยอมบังคับบัญชาตามกฎหมายแรงงานที่ประกาศใช้ในที่สุด เช่น ในคดี มุลเลอร์ และโอเรกอน (1908) ซึ่งพิพากษาว่ากฎหมายที่ออกมาควบคุมเวลาทำงานของกรรมกรหญิงนั้นไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญสหรัฐแต่ประการใด ต่อมาการรวมตัวเพื่อต่อรองก็ได้รับการยอมรับ ซึ่งเป็นการต่อรองระหว่างสหภาพกรรมกร และนายจ้างเพื่อกำหนดค่าจ้างระยะเวลาทำงาน และสภาพของที่ทำงานให้เหมาะสม⁶¹

จากข้อมูลในข้างต้นในเรื่องของสิทธิและเสรีภาพของสตรีตะวันตกในประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส และสหรัฐอเมริกานั้น พบว่าสิทธิและเสรีภาพของสตรีที่ได้รับการคุ้มครองจากรัฐบาลเนื่องจากการรับเอาแนวความคิดของทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติและทฤษฎีกฎหมายบ้านเมืองมาปรับใช้ในช่วงเวลาให้สอดคล้องกับสภาพของบ้านเมืองหรือสังคม ตัวอย่างเช่น รัฐธรรมนูญของฝรั่งเศสปี 1848 ได้มีบทบัญญัติเพื่อรับรองสิทธิตามธรรมชาติของประชาชน เช่น สิทธิในความเชื่อ เสรีภาพในการแสดงออก เป็นต้น ซึ่งเป็นการยอมรับว่าสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์นั้นมีอยู่จริงเพียงแต่ได้รับการทำให้มีความเป็นรูปธรรมมากขึ้น ดังนั้น จึงพบว่าแนวโน้มของการรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในทุก ๆ ประเทศนั้นได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดของ

⁶¹ วีรพงษ์ บุญโญภาส, เอกสารประกอบคำบรรยายวิชาประวัติศาสตร์กฎหมายสากล ชั้นปีที่ 4, หน้า 54.

สำนักกฎหมายบ้านเมืองเป็นอย่างมาก เพราะแม้จะมีการยอมรับในสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ แต่ก็ยังคงต้องนำสิทธิและเสรีภาพเหล่านั้นมารับรองให้ชัดเจนในรูปกฎหมายลายลักษณ์อักษร ดังนั้น หากหลักกฎหมายของกฎหมายบ้านเมืองขัดแย้งกับหลักกฎหมายธรรมชาติแล้ว รัฐบาลย่อมจะยึดกฎหมายบ้านเมืองว่าเป็นกฎหมายสูงสุดตามทฤษฎีของสำนักกฎหมายบ้านเมือง และจากการศึกษาพบว่าสตรีในสังคมตะวันตกมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีต้องพึ่งพาและอาศัยเพศชายในสังคมเป็นหลัก ดังนั้นสิทธิและเสรีภาพที่สตรีตะวันตกจะได้รับนั้นจึงมีสภาพเป็นรองกว่าเพศชายอยู่มาก แต่ภายหลังเมื่อมีการเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพสตรีตะวันตกก็กลับได้รับการรับรองสิทธิและเสรีภาพเพิ่มเติมขึ้น อย่างไรก็ตามในช่วงแรกของพัฒนาการสิทธิและเสรีภาพของสตรีตะวันตกยังคงได้รับการจำกัดเพราะสังคมยังคงมีทัศนคติต่อเพศหญิงในด้านลบที่มองว่าสตรีมีความสามารถน้อยกว่าเพศชาย ดังนั้น สิทธิเสรีภาพของสตรีจึงได้รับการพัฒนาภายใต้การแรงกดดันที่มีต่อภาพลบของสตรี